

TRANSILVANI'A.

FÓI'A ASOCIATIUNEI TRANSILVANE

PENTRU

LITERATUR'A ROMANA SI CULTUR'A POPORULUI ROMANU.

ANULU ALU XVII-LEA

1886.

Editoriu: comitetulu asociatiunei.

Redactoriu: secretariu alu asociatiunei G. Baritiu.

BIBL. UNIV. CLUJ-SIBIU
Nr. 4996. -1941.

SIBIIU.

Tipariulu tipografiei archidieceesane.

SUMARIULU

materiilor cuprinse in „Transilvani'a“ cursulu XVII din anulu 1886.

	Nr. Fóiei		Nr. Fóiei
Documente manuscrite in limb'a romana din véculu alu 17-lea	1	Monografiile cetatiloru Transilvaniei si inpartasiri din viéti'a Brasiovului inainte cu mai bine de 350 de ani de G. Baritiu	11 pàna la 16
Nicolae Vladutiú, preotu, fostu prefectu in 1848/9, suferintiele lui, de G. Baritiu	1—4	Suferintiele ostasiloru in reshoiu de Dr. Ioanu Sierbanescu	12
Efectele simtiului nobilu si ale solidaritatiei poporului românú din tñnutulu Lapusiului si alu districtului Chióru de Gavr. Manu	1—2	Anuntierea premiiloru academiiei romàne pe anii urmatori	12
Cuventu de deschidere rostitu la adunarea generala a despartimentului XI Silvani'a tñnutu in comun'a Basesci (Ilyesfalva) 1885 si Raportulu ale alu comitetului dela același despartimentu	1—4	Starea scóleloru in Principatulu Tierii romànesci pàna la anulu 1838	13
Doine si strigaturi din Ardélu date la lumina de Dr. I. Urban Jarnik si Andreiu Barsanu	4	„Meseriasiulu romanu“, consideratiuni asupr'a rezultatelorú cástigate pàna pe acestu terenu alu activitatiei nationale de G. Baritiu	* 13—14 *
Agricultur'a la Romanii vechi cu tóte ramurele sale dupa scrierile senatorului romanu de G. Baritiu	* 5	Baile sau scaldele, indemnu spre a le cultiva si folosi bine de G. Baritiu	15—16 +
Alte documente istorice relative mai alesu la istori'a eclesiastica a Romàniloru din dilele imperatiului Leopold I. cu comentariu de George Baritiu	5—6 7—8 9—10	Trãducerea de nou a cartiloru bisericesci	15—16
Descrescerea poporatiunei romàne mai alesu in Moldov'a, dupa „Vointi'a nationala“	5	Raportulu comitetului prezentatu la adunarea generala despre activitatea sa din decursulu anului 1885	15—16
Carti intrate la concursu pentru premiile Academiei romane pe 1886	6	Ratiociniu despre averea Asociatiunei din anulu 1885 si proiectulu de bugetu pe anulu 1887	15—16
Opiniune motivata relativa la planulu de invetiamentu pentru scól'a de fetitie cu internatu in Sibiiu (16 Februarie n.), de G. Baritiu	5—6	Consemnare despre stipendiatii si ajutoratii asociatiunei transilvane	15—16 +
Academia romàna. Raportulu secretariului generalu asupra lucrariloru din 1885—6	7—10	Scól'a superióra de fete din Sibiiu, continuarea colectelorú	16
Reshoiulu cruciatiloru sau rebeliunea iobagiloru din anulu 1514 de parochulu Vasilie Popescu	7—8	Estrasu din espunerea de motive la proiectulu de lege pentru cladiri de scóle in Romani'a de ministrulu Dimitrie A. Sturdza	17—18 19—20
Petitiune din anulu 1849 in privinti'a episcópiei Versietului	8	Proba de traducere noua din Psaltire	17—18
Cestiunea tarifelorú si a conventiuniloru comerciali in stadiulu de astadi, de G. Baritiu	* 9	Atheismulu dupa diariulu bisericescu Orthodoxulu	17—18
Nationalitatea nóstra in fatia cu politic'a economica de Petru S. Aurelianu	9—10 11—12	Unele cunoscintie din istori'a metaleloru dupa Dr. Zippe de A. Basiota	17—18 19—20 23—24 +
Despre lucrariile academiiei romane din sesiunea anului 1886, informatiune de G. Baritiu	9—10	Deschiderea scóleloru romane de fete si a internatului (solemnitate)	19—20
Bibliografia cu recensuni de mai multe carti romanesci	* 9—10	Vecinii nostri romani. Respinsu economicu datu lui Eduard Egan dupa „Economi'a nationala“ alui P. S. Aurelianu	19—20
Publicarea continuata a colectelorú pentru scóla si internatu de fete	10	Continuarea colectelorú pentru scól'a de fete	19—20
Apelu càtra publiculu românú emis in interesulu scóleloru si alu internatului de fete	13	Apulum, Alb'a-Iuli'a, Belgrad in Transilvani'a, studiu archeologicu si istoricu la monografi'a acelei cetati de G. Baritiu	21—22
Proiectulu de lege asupr'a intregii instructiuni publice din Romani'a in tóte ramurile ei pentru ambele secse de ministrulu Dimitrie A. Sturdza	11—12 13—14	Publicatiunile academiiei romane din Bucuresci	21—22
		Cuventu de deschidere alu adunarei generale din despartimentulu XI rostitu de càtra Alimpiu Barboloviciu vicariulu Silvaniei si directoru alu acelu despartimentu din 30 Augustu 1886 in comun'a Tasnad-Santau	23—24
		Raportu generalu alu despartimentului XI cititu in adunarea din 30 Augustu	23—24
		Comerciulu Romaniei cu tierile straine in anulu 1884	23—24 +
		Apelu pentru ridicarea unui monumentu lui Radetzky in Vien'a	23—24
		Anunciu de abonamentu	23—24

Procese verbali luate in sedintiele comitetului Asociatiunii transilvane ținute in decursul anului 1885/6.

	Nr. Fóiei		Nr. Fóiei
Procesu verbalu din 19 Decemvre 1885 despre alegerea unui cancelistu la comitetu	1—2	de susu in Silvani'a cá legatu dupa mórtea párochului gr. cath. Ioan Contiu din comita' Giorocuta, taxe de membrii intrate dela M. Osiorheiu	13—14
Procesu verbalu din 30 Decembre cu dispositiuni despre plata la tipografia, diurne la adunarea generala, stipendii si legatulu de 100 fl. testatu Asociatiunii de catra Teodoru Moldovanu-Bucsia din Mediasiu	1—2	Procese verbali din 21, 24 et 30 Augustu. Intimatulu inspectorului reg. de scóle dupa inaintarea statutului si planului de invetiamentu in scól'a de fete; invoire cu reuniunea femeiloru romane din Sibiu; luarea in discutie a concurselor de professori si profesóre; stabilirea de principii in sensulu legei; alegerile; inspectorulu reg. ia la cunoscentia alegerile cá provisorie, adeca cu conditiune cá cei alesi dupa doi ani de servitiu se depuna esamenu de calificatiune la o comisiune in Budapesta (§. 103 din legea artiel. XXXVIII 1868	
Procesu verbalu din 30 Ianuariu 1886. Pertractarea concluseru adunarei generale a despartimentului I. Brasiovu ținuta la orasiulu Codlea (Zeiden), espositiune partiala de manufacturi, inpartire de premii, doue dissertatiuni, ajutóre la invetiacei. Asemenea pertractare a protocóloru despar. III. Sibiu dupa adunarea sa generala dela Talmacelu; infintiare de bibliotece poporane, dissertatiuni, cultur'a vermiloru de metasa etc.	3—4	Procesu verbalu din 4 Septemvre. Esecutarea concluseru adunarei generale din 8 si 9 Augustu a. c. dela care au incursu in doue sume 1060 fl. v. a.; afacerea remasului dupa Avram Iancu; protocólele dela despartimentele XX. (Blasiu), XVII (S. Reginu), X. (Clusiu); insoçite de sume bine venite; biblioteca remasa dupa Ioanu Popu Maioru; premii, ajutórie; modulu alimentarei eleveloru in internatu	
Procesu verbalu din 11 Februariu 1886. Cu privire la provocarea oficiului reg. ung. de competentie si aequivalente de a se presenta unu conspectu pentru tóte schimbarile intemplate dela 1881 pâna la 1885 in averea asociatiunii se iau mesuri	5—6	Procesu verbalu din 28 Octombre. Afacerea colaudarei edificiului de scóle si de internatu dupa terminarea lui. Directiunea Despart. XI din Silvani'a (Selagiu) dupa adunarea generala dela Tasnad-Santau; diverse mesuri laudabile. Directiunea despart. VIII Alb'a-Iuli'a dupa adunarea din comun'a Totoiu; sume incassate, mesuri bune luate. Alte doue intime ale inspectorului reg. relative la cartile scolastice, la aprobarea ministeriala a statutului si planului de invetiamentu; ordinu de a se submitte ministeriului documentele personalului didacticu spre a le cercetá de aprópe si altele	21—22
Procesu verbalu din 13 si 16 Februariu. Discussiuni indelungate asupra organizarei scóloru de fetitie	5—6	Procesu verbalu din 30 Octombre. Raportulu membrului B. P. de Harsianu despre starea in care aflase realitatile si totu teritoriulu ramasu asociatiunii transilvane dupa Avram Iancu, reparaturile intreprinse, spesele impreunate cu acelea cu conditiune de a se asterne ratiociniu esactu; diferentele mai de inainte si traganarea; planulu de a se fotografa casele lui Iancu si celelalte superedificate spre conservarea memoriei lui	23—24
Procesu verbalu din 25 Martiu dela despart. IV (S. Sebesiu) se presenta protocolulu adunarei generale ținute la Cástáu; unu protocolu alu Comitetului desp. I. Brasiovu, altulu dela Desp. XI (Simleu) incassarea de 100 fl. dela erediului T. Moldovanu-Bucsi'a; incheierea contractului cu architectulu Gustav Moetz; reasumarea cestiunii despre organizarea scóloru de fete.	9—10	Procesu verbalu din 26 Novembre in care pe lângá mai multe curentii se insémna venitul de preste anu alu caseloru asociatiunii si cá acésta e trecuta cu censulu seu intre virilisti.	23—24
Procesu verbalu din 18 Maiu. Ratiociniulu cassei se da in revisiune la tréi membrii, se introduce metodu nou de contabilitate; greutati mari cu oficiulu reg. ung. de competentie; copierea speseloru zidirei; opiniune separata a membrului B. P. de Harsianu; incercari de invoiéla nereusita cu veduv'a Zinc'a Romanu n. Çepesiu pe temeulu testamentului dupa mórtea barbatului seu; despre codicilulu testamentariu de 1000 fl. alu repaus. Gregorie Hangea din Maieru in distr. Nasaud; intrari de taxe s. a.	11—12	Procesele verbali luate in adunarea generala a XXV-lea ordinara din 8 si 9 Augustu a. c.	21—22
Procese verbali din 12, 16 si 21 Iuniu. Se iau in desbatere statutulu si planulu de invetiamentu alu scóloru de fete; defigerea salarielor; intretinerea de 60 eleve in internatu; emitterea unui apelu; concurse pentru profesori; obiecte necesare in internatu; neputinti'a de a se deschide o intrare mai de a dreptulu de cátra cetate la scóla preste proprietatea erariului; 665 fl. v. a. incassati prin dn. proprietariu Andreiu Cosm'a din Supurulu			

TRANSILVANIA.

Fóia Asociatiunii transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu.

Acésta fóia ese câte 2 cóle pe luna si costa 3 florini val. austr., pentru cei ce nu sunt membrii asociatiunii.
Pentru strainatate 9 franci (lei noi) cu porto postei.

Abonamentul se face numai pe câte 1 anu intregu.
Se abonédia la Comitetulu Asociatiunii in Sibiu, séu prin posta séu prin domnii colectori.

Sumariu: Documente manuscrise in limb'a romana, aflate in archiv'a din Brasiovu. — Altu materialu pentru istori'a contimporana a terei nóstre. Nic. Vladuti. — Efectele simtiului nobilu si ale solidaritatii poporului romanu din tînutulu Lapusiului si alu districtulu Chioaru. — Cuvèntu de deschidere rostitu la adunarea generala a despartiemèntulu IX alu asociatiunii transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu tienuta in Basesci la 11 Augustu 1885. — Raportulu anu de alu comitetulu despartiemèntulu XI. càtra adunarea generala tienuta la 11 Augustu 1885 in comun'a Basesci. — Procese verbale ale comitetulu asociatiunii transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu, luate in siedinti'a dela 19 Decemvrie si 30 Decemvrie st. n. 1885. — Bibliografia. Lectura. Bibliotece.

Documente manuscrise in limb'a romana, aflate in archiv'a din Brasiovu.

In decopiarea acestoru documente ne siliramu a pas-tra si ortografi'a vechia, pe càtu ne sufere starea tipografiei locale. Acelési suna:

1. Scrišu în feceurulu Ungurulu Ali pasia multă sanatate la Brasiovu, la boiari la toti. Se stiti cati trimias pria Adriasiu cu cartilia până la mine, ci miia miau parutu hvorte binia dî voi. Imparatulu pîtru voi mau mînatu. Acestia cuvinte suntu adăvăratiia să paru de mia, dà Dumniazieu cuvîntile miile dà plinu. Batîr Ianuş sa lu triămiateți cu uom lînga îl, la noi să viia, să grăim cu ialu cuvinte, să legămu pace trunu chip, să viia curund.

L. S. Ali Paşa.

2. Cu voia lui Dumnezeu si cu noroculu cinstitului împărat Eu Ali paşa Majaroglu. Scriim şi poroncim căpitanu la Branului sănătate. Atât am înţeles cum va să vie sultanulu să treaca pre acile pre urma noastră. Deci să cautii de va venii pre acia să treaca, să închizi porţile şi să dai cu tunuri in trînşii, să nui laşii sa treaca nici întrun chipu; că dei veţi lăsa să treacă pre aciî să trice ţara împăratului, bine să stii că voiu scriî arzu la pörtă pre voi. Deci nici un bine nu va fi voo. Acéstă vă scriem, ca se te veseşti.

L. S. Ali Paşa.

3. Cu voi'a lui Dumnezeu şi cu noroculu cinstitului împărat. Eu Ali Paşa Majaroglu, scriemu credinciosulu şi priatinulu nostru jupanulu Drut Hanis judeţul Braşovulu şi tuturor svétnicilor cetăţii Braşovulu multă sănătate trimétem Dumniivoastră. Alt, mulţimesc

Dumniivoastră de stire ce miăţi facut Dumniivoastră pentru Batâr Gabur cum ău murit. Alt, miăţi facut in ştire Dumnievoastră cum vine sultanulu să treaca pre urma noastră. Dereptu, aceaia să cautaţii Dumnievoastră să daţi veste la Bran să de cu tunurile in trunsi să nui lase să treacă nici într'un chip, că dei veţi lăsa să treacă pre aicia, bine sa stiţi, că voiu scrie arzu la pörtă pentru voi de voiu vesti pentru acelu lucru, ce să le daţi niscari dorăbanţi, săi petreacă pre urma ce au venit. Fórte să nevoiţi să nu treacă pre aicea pre la Bran, că nu va fi voo apoi nici unu bine. Aceasta vă scriem si vă dăm în stire Dumniivóastră, Veseliţi.

L. S. Ali Paşa.

4. Cu voia lui Dumnezeu şi cu noroculu puternicului împărat. Cinstitul paşa scriem judeţulu i 12 prăgari şi a tot svatul şi cetătieniloru mici i mari Braşovgradulu. Multă sănătate trimit Dumniilor voastră. Cătră aceasta dau in ştire Dumniilor vóastră, de care lucru săn-teţi închinaţi puternicului împărat, şi aţi fostu trimes omulu vostru aicea la noi de neati dat in stire. Derept aceea noi cum sau cazut datam în ştire puternicului împărat şi preacinstitul vezirulu cel mare, decându au fostu aici. Venitau şi oamenii vóştrii d'acolo carii aţi fost trimes şi iam trimes la Dumniivoastră cu voia bună şi cu făgăduinţă care sau juratu puternicului împărat pre legea imparatiei lui si pre toată credinţa împaraţiei lui cum pre voia voastra va fi, şi Batră Gabru crai Ardealulu nu va mai fi, că atăta iaste voia puternicului imperat şi voia noastră, cum să nu aiba ţara Domniilor voastre stricăciune cât e multu unu puiu de găină, căci nu va face sila măcar de un puiu de găină. Ducle se va capul cum de nu veţi avea a crede pre noi. Intrebaţi oamenii vóştrii carii au fost trimesi la cinstita poartă, că vă voru spune de tóte. Alt, porunciti şi la

prietenulu nostru la Usein Ceauș sănătate și spuneți că iacăta că venim și noi. Și la Segișvar poroncim forțe sănătate și voie bună, și să nu să lase de poala puternicului împărat, ci săși lege braul pre douo locure. Aceasta dăm in stare Domniilorvoastre să fiți sănătoși. Anulu 1613, 4 August. Pis uteljen.

L. S.

Ali Pașa.

5. Scriș Eu Ali Pașa Magearoglu, care sânt pus de cinstitul împărat pașa aicea pre margini și sârdariu pre oști, aceasta a noastră carte până la ai noștrii buni priatini jupânul Drut Hanăș județul Brașovului și la toti sveathicii cetatij Brașovului multă sănătate trimitem Dumneavoastră. Alta, dăm știre Domniavoastră pentru plânsore și cărții ce ați trimis de anu până acum la cinstitul împărat pentru Batâr Gabor. Cinstitul împărat văzând greutatea și nevoia voastră, alesau pre noi și neau trimis că-ce știm rândul marginilor și dincóce și despre Dv. Deci am socotit șam trimis omul nostru acii, pre Husein Ceauș, ca să raspundeți întru un chipu cătră dînsul și să vie să ne spue de ce vă țineți. Iar noi vedem că câți ómeni au venit cu el aci, pre toți iați slobozit, iar pre dînsul vedem că nul sloboziti, nici vine să ne aducă răspuns. Deci in vreme ce veți vedea cartea noastră, iara voi să sloboziti solii noștrii să vie aicia la noi cu răspuns, că știți că solii niciodată nau opreală. Încă pohtim să trimiteti 3 pãrgari din cei 12 ómeni de credință, să fie pre lângă noi, că ce pre noi nu neau trimisu cinstitul împărat pre vre-o rautate a Dv. sau a țerei Dv., ci ne au trimis precum ca să scoatem pre Batâr Gabor din tieara și să punem domn care va fi pre pohta și pre voia Dv. ș'a țerei. Deci să veți pohti și veți primi pohta cinstitului împărat Dv. să ne scrieti pre Husein Ceauș și pre oamenii Dv., carii vor veni aicea. Alta, ați fost trimis Dv., pre Horvat Giorgi și pre Marcu cu cărțile Dv. la noi ci sau fost greșit, cu Husein Ceauș nu sau timpinat, că au fost mersu pre altă cale. Deci acum iar trimitemu pre Marcu cu cărțile noastre, și Horvat Giorgi rămâne aicea. Deci cum mai curând să ne trimiteti răspunsu, iar să nu ne veti trimite răspunsu, ce să va face, apoi departe de sufletele noastre. Aceasta vă dăm știre Dv. și Dzeu să vă veselească.

L. S.

Ali Pașa.

6. Acelor cărți pariol, care au scris Șea Mahamet pașa, vezirul dela Buda la 3 limbi țărâi Ardélului la anul 1660 in 6 din Iun. Noi dăm știre vouo carii ascultați lege lui Chs., care sânteti 3 ținuturi, marilor și micilor, domnilor celor mari, șpanilor, judeților, marilor și micilor, cu un cuvânt care ascultați porânca cinstitului împărat și a cinstitului crai al Ardélului Barceai Iacoș, cum cinstitul împărat vouo au porâncit care sânteti prepuși sârdari acestor oști cu care să bateți pre vrajmașul cinstitului împărat pre Rakoț. Noi pre porânca cinstitului împărat cu oaste a lui cea luminată soșitam, și pre cetati pre care au biruită vrajmașul împăratului Rakoț le am arsu și oaste lui oam tăiată, dupa aceia am venit la Cluj. Toatam tăiată și pre Ra-

koț cu cateva taieturi, apoi alta, dăm nainte, cine nu va asculta de cinstitul crai al Ardélului Barceai Iacoș și cine nu va pleca capul lui la Mariia sa, noi pentru aceia am venit să robim pre dînsii și să pustiim orășagurile lor și stringem pre dînsii din pământ si pre femeile lor să le robim cu totul, carii nu vor asculta pre Mariia sa craiul Barceai Iacoș; pentru aceasta porâncim și vă dăm știre și învățatură bună ascultați porânca cinstitului împărat și vă arătați și închinativă la cinstitul crai Barceai Iacoș, și cunoșteți pre Mariia sa că vă iaste crai și vă lipiți de Mariia sa; și de veți asculta învățatura aceasta a noastră, se știți cu bună samă și ne jurăm pre marele Dzeu, carele au facut cerul și pământul și pre profita al nostru celu mare Mahamet cum acelora, care vor asculta porânca cinstitului împărat și vor asculta pre cinstitul crai Barceai Iacoș, acelora nu va fi nici o băntuială nici in bucatele lor, nici femeile lor, nici nu să vor robi, nici nu să voru arde, nici nu veți avea nici o băntuială. Ci știți, până nu vă veți lipi la poalele Mariei Sale lui crai Barceai Iacoș care lau rădicat cinstitul împărat, noi din țara Ardélului nu vom eși nici nu ne vom duce. Iară care vor fi dintru noi neascultători porâncai a cinstitului împărat, să știți cu buna samă că vă vom arde și că vom arunca prin sabie, precum iaste porânca cinstitului împărat, și vă vom prăda și vă vom robi. Aceasta să știți de nu veți asculta porânca cinstitului împărat, așa veți și păți. Să fiți cu Dzeu. Am scris eu Mahamet Pașa la tabăra care am pus la Clujă.

(Reproduse din Fôia pentru minte etc. dela 1848).

Altu materialu pentru istori'a contimpurana a țerei noastre.

Cându dicemu aici istori'a contimpurana, noi intielegemu cursulu evenimentelor dela anulu epocale 1848 încóce cam până in anulu 1885.

Sunt celu puçinu siesesprediece ani, de cându scriitoriulu acestoru cercetari a reflectatu adeseori pe carturarii noștrii prin press'a noastră periodica la neobosită diligentia, cu care carturarii compatriitoru noștrii magiari și germani aduna cu mare grija tóte actele, documentele și orice petecutie de chartie scrisa, in care credu ei ca voru afla informatiuni de vre-o valóre istorica, pe care le alegu, le cernu și apoi publica din ele totu ce le convine loru și mai alesu tóte câte credu ei, că ar fi de natura că se justifice in ochii lunei politic'a și tóte faptele loru incependu dela 1848 și până in anii mai dincóce.

La alte ocațiuni noi mai sustinuramu, precum sustinemu și astadi, că compatriotii noștrii de alte limbi nici-odata nu voru fi in stare de a scrie istori'a adeverata a timpului nostru, până ce nu voru asculta și pe carturarii romaniloru contimpurani, fara alu caroru concursu patrioticu ei voru remanea in o multime de casuri importante cu totul unilateralu și ratacitu, precum vedemu ca au remasu și până acuma, încatu chiaru unii scriitori de ai loru au inceputu seși impute unii la

altii lips'a de critica si de diligentia. Si aceia cari le raputa asemenea scaderi, au tóta dreptatea.

Din exemple nenumerate se ne fie de ajunsu la locul acesta unulu singuru, care inse merita tóta atentiunea nóstra. Publicatiunile istorice mai alesu cele magiare aparute asupra evenimenteloru din anii 1848 et 1849 sunt bogate de informatiunile cele mai cornurate si absurde, adunate mai multu de pre strade sau scóse din fantasi'a inferbentata a unoru ómeni resbunatori despre activitatea din acei ani a comitetului nationale romanescu, pe care br. Anton Puchner fostu comandante en chef preste trupele c. r. transilvane si totodata commissariu plenipotentu extraordinariu, ilu titulase comitetu de pacificatiune. Cronicarii si publicistii moderni ai magiariloru n'au aflatu a fi de rangulu si demnitatea scumpei loru persóne de a intreba vreodata si pe câte unii romani, cá ce sciu si ei despre activitatea de 6—7 luni a acelu comitetu. Mai multu: Dupa catastrofa Sibiului din nóptea dela 13 Martiu 1849 cându acea cetate fu ocupata dela austriaci de cátra insurgentii lui Iosifu Bem, mai tóta partea de archivu alu comitetului romanescu, cáta nu apucaseru a o arde in acea nópte unii oficiari, anume Iosifu Maurer, Thierry s. a. ajunse mai târziu în mánile si in posesiunea baronului Iosifu Apor fostu presiedinte alu tablei regesci, repausatu in M. Osiorheiu in tómn'a anului trecut. A fostu preste putintia cá conservarea acelu acte din archivu romanescu in archivu privatu alu numitului baronu, se nu fie fostu cunoscuta cronicariloru maghiari, mai alesu cá baronulu nu facea vre-unu secretu din posesiunea aceluora, ci le aratase chiaru si unui membru romanu alu senatului tablei regesci, collationându câteva cu cele publicate la Vien'a in colectiunea cunoscuta sub titlu Romanen der österreichischen Monarchie 1850.

Dara in fine acésta este tréb'a scriitoriloru de alte limbi cá se invetie a fi drepti si impartiali in adunarea de documente si in compunerea istoriei. Datorinti'a carurariloru romani este, cá se adune barbatesce, se si publice cu grija totu ce afla de valóre istorica si mai alesu documente de acelea, cu care se împlu lacunele lasate de altii, cum si documente prin care se demasca falsificarea si unilateralitatea, pentru-cá se ésa odata curatulu adeveru la lumina.

La scriitorii de alte limbi a devenitu óresicum cá o regula, pentrucá in descrierea evenimenteloru din anii 1848—9 se descrie atrocitati si nelegiuri comisse mai totu prin romani, éra prin alte limbi si anume prin insurgenti sau nici un'a sau fórte puçine. Scriitorii loru sunt demintiti in multime de casuri pe façia, in termini categorici chiaru prin proclamatiuni, decrete si ordine de ale superioriloru proprii. Asia de esemplu fostulu gubernatoru si presiedente revolutionariu Ludovicu Kossuth in proclamatiunea sa adressata de a dreptulu cátra poporulu romanescu sub dat'a din Pest'a 10 Octobre 1848 subscrisa si de cátra comitele Mihailu Esterházy cá membru alu comitetului revolutionariu, dupa inaltia susu libertatea unгурésca si arunca infamii asupra mastiei si a regimului din Vien'a, numindu si

pe banulu Jellacsics banditu comandante de banditi, apoi ajungédu si la romani, acestora le amerintia cu exterminare totala prin magiaro-secui, caroru li se va da ordinu (meg leend hagyva a magyar és székely népnek), cá se nimicésca pe toti locuitorii cáti n'au incredere in libertatea unгурésca si nu asculta de cuventele lui; dupa acestea intr'unu aliniatu adaoge, cá acesta este cuventulu seu celu din urma si cá aceia carii nu se voru supune nici acuma, voru fi spoliati de proprietatea paméntului, care se va inparti la alti fii credinciosi ai patriei, éra ei insii voru perii in furci si prin arme*).

Se ne insemnamu bine dat'a acestei proclamatiuni din 10 Octobre 1848, care apoi s'a si tiparitu totu la Pest'a in tipografi'a lui Bas. Kozma; ea aparuse cu optu zile inainte de proclamatiunea baronului Ant. Puchner din 18 Octobre, prin care s'a inauguratu mai ántáiu din partea auctoritatiloru militare ale imperatului si regelui Ferdinand restoiulu civile in Transilvani'a, éra pâna atunci poporulu romanescu numai cátu luase unele mesuri de aparare pentru ori-ce s'ar întempla in celu mai de aprópe viitoriu. Ce era se facea mai multu romanii, pre cátu timpu ei inca nu cunóscéu voi'a si nevoi'a, nici instructiunile si planurile dupa care avea se operedie in acésta tíera cei siese generali imperatesci baronu Puchner, Pfersmann, Gedeon, Wardener, Schuster si Jovics, cá-ci atáti generali austriaci se aflau in acea epoca in fruntea trupeloru dislocate in acestu principatu.

De altmentrea este prea bine cunoscutu din multimea altoru documente publicate pâna acuma, cá mesuri teroristice de natur'a celoru specificate de Kossuth se luasera in contra poporului romanescu cu incepere din lun'a lui Maiu si s'a continuatu cu ele pâna in Octobre, adeca in acea parte a anului, in care romanii nu ridicasera nici degetulu celu micu, ba ce este mai multu, o parte din ei calcându preste conclusele adunarei din Blasiu au alesu si deputati la Pest'a, cari au si luat parte activa la legislatiune pâna la omorulu cruntu alu plenipotentelului Feldmarschall comite Lamberg pe podulu dela Pest'a, éra unii puçini si pâna in predilele conventului de proscriptiune dela Debreşinu (14 Aprile 1849).

O parte a publicului romanescu astépta cu multa nerabdare aparitiunea unei istorii, care se coprinda evenimentele începédu dela 1847 incóce. Daca ar fi vorb'a numai de o lucrare superficiala spre a satura câte o curiositate omenésca, atunci un'a cá aceea ar costa ostenéla de patru cinci luni si cu atáta si-ar ajunge scopulu de joi pâna apoi unulu sau altulu dintre carurarii nostrii. Dara decátu asia ceva, mai bine nimicu.

*) In originalu: „Azért kinek élete és vagyona kedves, az hallja meg ez utolso szavát a' joakaratu intésnek, mert ki ezt sem akarja meg érteni, az lakolni fog. Földje elvétetik és kifog osztatni a' haza hü fiai hözt, maga pedig megfoghalmi, a bitonak és fegyvernek halálával.“

Vigyázatok azért oláh testvérek, hogy ne hivjátok magatokra a büntetés oráját.“

Afurisita fratietate mai póte fi si una cá acésta. Adevrata satira a fratietatii.

Cu totul alt'a trebue se fie istori'a, din care se póta in vetia generatiunile care ne urmédia noue; éra scriitorii straini se incépa a se convinge, cà ei voru cunoşce adevèrulu numai daca voru ascultá si pe romani. Câteva liniamente biografice pe care le scótemu intr'unu altu articlu din mai multe acte remase dela repausatulu parochu si viceprotopopu Nicolae Vladutiú in proprietatea membriloru familiei sale, ne potu fi cu unu argumentu mai multu pentru asertiunile nóstre de mai susu.

Nicolae Vladutiú, cá preotu si cá prefectu. Dintre toti prefectii legiuniloru de poporu denumiti in anulu 1848 de càtra comitetulu de pacificatiune si recunoscuti de càtra generalulu comandante de trupe c. r. austriace din Transilvani'a, numai trei insi au avutu fericirea cá dupa pacificarea tierii se li se céra raporturi oficióse despre activitatea loru, apoi aceleasi raporturi se fia date in revisiunea unoru oficiari imperatesci si se fia prin aceiasi adevèrite. Acei prefecti au fostu Avramu Iancu, Simionu Balintu si Ioanu Axente. Cátiva dintre ceilalti prefecti au caditu unii dupa altii victime incruntrate, fara cá se fie apucatu a lasa ei insii urme scrise despre activitatea loru; altii éra si s'au retrasu din câmpulu lui Marte, unii la Vien'a, câtiva in tierile vecine, pentrucá mai târdiu se apara cá functionari in biurourile austriace ori in armata, sau se dispara cu totul de pre scena, cá si cum nici nu aru fi existatu vre-odata in acésta tíera. (Nicolae R. Orgidanu, Ilie Morariu, Eliseiu Armatu s. a.)

Dintre toti prefectii si tribunii positiunea cea mai espusa si in parte sórtea cea mai funesta o avusera cei destinati pentru apararea regiuniloru din centrulu tierii in comitatele Turd'a, Clusiu, Dobác'a, Solnocu, unde viéti'a omenésca era pretiuita, dupa cum ne dicea odata dn. Franciscu Koos in Augustu 1868, càtu si a puiloru de gaina.

Nicolae Vladutiú avuse fericitulú instinctu, cá intru o di de bunu auguriu se scape cu viatia din regiunea Muresiului cá prin urechile acului in muntii apuseni, inse numai dupáce i se rapise tóta averea, precum se va vedea indata. Dupa aceea densulu a si participatu la operatiunile bellice in totu decursulu campaniei pàna in vér'a anului 1849 adeca pàna la reócuparea tierii de càtra trupele austriace si rusesci. De aici vine, cà in raporturile susu numitiloru trei prefecti dàmú de repetite-ori preste numele lui Nicolae Vladutiú memoratu totudeauna cu lauda si distinctiune nu numai pentru curagiulu si bravur'a sa, dara si pentru prudenti'a cu care a condusu cetele concredite comandai sale in dile de periculu supremu. Dara numai din atàta informatiune posteritatea nico-odata nu ar fi in stare se afe ceva despre activitatea anteriora a lui Vladutiú si nici macaru genealogi'a si positiunea sa sociala, ceea ce inse este in interesulu adevèrului istoricu cá sè se scia limpede.

Genealogi'a. Famili'a preotiesca Vladutiú se trage dintru o tulpina vechia din acelea familii romànesci nobile, de care abunda si asia numit'a campia a Transilvaniei, buna-óra cá si comitatele Hunedórei, Faga-

rasiului, Dobàcei, Solnocului, Salagiului, Biharului s. a. Despre originea de nobilitate feudala a numitei familii romanesci ne convingemu din cuprinsulu celoru doue protocóle originali de investigatiune facuta prin comisiuni speciali in doue comune din comitatulu Turdei. Unulu din acelea protocóle subscrisu si provediutu cu sigile de càtra trei asesori jurati este din 18 Aprilé 1831; acesta cuprinde juramentulu si marturisirea dela siepte martori romani si magiari; altu protocólu redactatu in 10 Maiu alu aceluiasi anu 1831 cuprinde marturisirea dela alti noue (9) betrani si e subscrisu de càtra alti trei asesori jurati esmisi de càtra auctoritatile municipali ale comitatului.

Famili'a Vladutiú ajunsese a fi numerósa; diplomele sale nobilitarie se ratacisera dintr'o generatiune in alt'a, dela o persóna la cealalta; asia numite transumte sau se dicemu copii legalisate lipsiau mai la tóte liniile collaterali, precum s'au mai vediutu multe asemenea lipse si la alte familii nobilitarie nenumèrate. Ce érá mai usioru, decátu cá in lipsa de documente cele mai multe ramuri ale arborelui geneologicu se ajunga éra si cu cerbicea in jugulu iobagiei. Acelu desastru ajungea pe mai multe familii cu atàtu mai siguru dupa ce se decretase, cà familiile romanesci nobili care tínu cu tóta perseveranti'a la religiunea si la ritulu loru orientale ortodoxu, au se fia spoliata si de scutintiele loru nobilitarie si aruncate din nou in iobagiá. Adaogemu la tóte acestea, cà cu ocasiunea militarisarei granitiarie s'au adunatu dela sute de familii romanesci diplomele loru nobilitarie sub cuvèntu, cà daca voru se fia scutite de militarizare, au se 'si probedie nobilitatea loru feudala privilegiata. Acelea diplome nu li s'au mai restituitu; mosii nostrii ne spuneau cà aru fi fostu arse, nimicite.

Din cuprinsulu susu citatoru protocóle de investigatiune resulta intre altele, cà pàna la anulu 1831 câteva familii ramurite din sexulu barbatescu alu tulpinei Vladutiú éra deja iobagite si cà faceau robote la unii magnati, éra alti individi scapau de sierbitute numai prin imbratosiarea statului preotiescu, cà inse o comuna rurala anume Órke ajunsese sub Mari'a Teresia si Iosifu II. cá se aiba dintru odata 6 (siese) preoti de confessiunea gr. orientala ortodoxa (neunita), cari ne mai putendu se subsiste toti la unu locu, unulu din trensii, anume pop'a Costinu sau Costanu s'a mutat de acolo in comun'a Bogata-muresiana, unde apoi oamenii nu l'au mai numitu popa Costanu Vladutiú, ci simplu pop'a Costanu. Acestuia urmà apoi fiu-seu pop'a Craciunu, pe care inse episcopulu Gerasimu Adamoviciu in singhelia sau diplom'a de preotie data lui din Sibiiu in anulu 1792 Septembrie 27 cal. vechiu nu'lu mai numesce nici Craciunu Popu nici Craciunu Vladutiú, ci Craciunu Popoviciu, adeca fiu de popa. Asia se schimbau numele familiiloru romanesci odinióra, adesea din lipsa de prevedere, din nesciintia, din indolentia, nu odata din capritiu, vanitate sau si din interesse necurate, precum vedemu cà se mai intempla pàna in díu'a de astadi din fanatizmu nationalu si in parte spre a lega ochii fanatismului.

Urmasiulu popii Craciunu a fostu Vasilie numitu totu Popoviciu in scrisorea episcopului Vasilie Moga data Sibiu 30 Martie 1815, pre candu fusese hirotonitu, cum si in singheli'a data lui de cãtra acelasi episcopu abia in 30 Martiu 1830. Se pare inse din unele acte, cã acestu preotu Vasilie din Bogat'a avuse mari neplaceri atãtu cu Sibiuulu, cãtu si cu asupritorii sei din locu, cã-ci pe la 1834 ilu vedemu cautandu aparare la Blasiu, era din decretulu episcopului Ioan u Lemeni subscrisu in 26 Februaru 1835 contrasemnatu de archivariulu Stefanu Manfi aflãmu, cã acestu parochu Vasilie numitu acilea Popp era nu Popoviciu, trecẽndu la biserica greco-catholica, fu primitu in gremiulu clerului diocesanu cu recunoscerea apriatã a validitatiei hirotoniei sale din 1815. In fine urmasiulu acestuia Nicolae cã parochu totu in Bogat'a, dupa atãtea lupte si schimbãri revine abia la connumele vechiu nobilitariu alu arborelui genealogicu Vladuti u si asia decretulu seu de hirotonia de dato Blasiu 28 Aprile 1842 subscrisu de Vladica Ioãnu (Lemeni) contrasemnãtu de archivariulu Ioanu Turcu se vede emanatu pe numele Nicolae Vladuti u parochu in Bogat'a murasiana din comitatulu Turdei.

Spoliatiuni si flacãri. Din cãte cunoscemu pãna acilea despre adversitatile prin care trecuse familia nobila Vladuti u intr'unu restimpu de aprõpe o suta de ani, lectorii nostri isi potu face usioru idea despre luptele sufletesci ale preotului Nicolae Vladuti u provocate prin resturnaturile universali din 1848. Fiinti'a sa se simtia agitata nu numai de totu ce se intempla impregiurulu seu in acẽsta tiãra, ci totuodata si de nenumeratele suvenire triste ale familiei Vladuti u; vomu aflã deci cã era lucru naturale, cã si elu sã se arunce cu tãta convictiunea sufletului seu in partea aparatoriloru causei nationale romanesci, fãra inse ca se'i trãca prin minte de a intrã in actiune mai nainte de a emana proclamatiunea plenipotentelui imperatescu generalu f. ml br. Ant. Puchner si a comitetului confirmatu de cãtra acesta. Preotulu Vladuti u inse a si patit'o curẽnd si fõrte reu. Disciplin'a in trupele insurgentiloru a fostu indata dela inceputu din cele mai destrabalate care se potu cugeta. Nu numai oficiarii de statu maioru, ci si locotentii junisiori cu fulgi pe sub nasu isi arogau dreptulu de viãtia si mõrte si de confiscarea averiloru. Exemple de acẽstea adunate pe cale oficiõsa s'au publicatu in 1850/1 cu sutele in „Wiener Zeitung“ si in brosiura separata. *) Asia avemu la mãn'a nõstra urmatoriulu biletu de confiscatiune a maiorului de insurgenti Ladislau Beretzki, carele in originalu suna asia:

„Marósbogáti Falus Birák, az oda valo oláh ajku pop lehetõ minden nemõ marháit rögtõn õszve kerítettvõn hajtsák ide elõmbõ, ha õ maga ott lenne fogják el õs kísérjék el Ludasra. —

Ludos October 28-án 1848.

Beretzki Lászlo m. k.
õrnagy.

*) Tradusa mai intrãga si publicata romanescã in anii 1870—71.

Adeca pe romanescã: „Primarii satului Bogata murasiana se aduhe indata pre cãtu numai se põte tõte vitele de orice soi u ale popii de limba romanescã de acolo, se le mãie aici la mine; daca ar fi elu insusi acolo, se'lu prinda si se'lu escortedie la Ludosiu.

Ludosiu 28 Octobre 1848.

Ladislau Beretzki m. p.
maioru.

Cine auctorisase pe acelu basi-bozucu a confisca averile õmeniloru si in alu cui interesu le va fi confiscatu elu, daca nu in alu seu propriu? Unu respunsu la intrebarea acẽsta ni se dã si prin proclamatiunea susu citata a gubernatoriului Kossuth; restulu se explica din rapacitatea existentiiloru catilinarie, de care in acea epoca vermuiã tiãra intrãga.

Nu aflãmu din acte, daca deregatorii comunei Bogat'a au datu sau nu ascultare la acea porunca nebunã a tiranului; ceea ce vedemu adevõritu pe deplinu prin unu documentu subscrisu de cãtra optu locuitori fruntasi si deregatori ai numitei comune este o specificatiune a tuturoru daunelor cauate parochului Nicolau Vladuti u in anii 1848—9 de cãtra insurgentii magiari si secut in suma totala de 4832 fl. 32 cruceri moneta conventionala (circa treisprediece mii franci). Din lungulu catalogu alu vitelor, cerealiiloru, uneltelor agricole si a multimei de alte obiecte se vede totuodata, cã Nicolae Vladuti u erã pãna la 1848 unulu din cei mai avuti preoti romanesci din Campi'a Transilvaniei, carele adeca avuse pe atunci in proprietatea sa patru boi frumosi in pretiu de 320 fl., 6 junci de 400 fl., 3 vaci 150 fl., 3 iepi 330 fl., 116 oi cu miei 580 fl., 3 cara, 2 pluguri, — in granariile sale 149 ferdele sau preste 37 galete (cubuli) de grãu curatu, 438 ferdele de alte cerealii, cum secara, cucuruzu (papusioiu), alacu si ovesu, apoi doue clai (jirãdi) mari de fenu pretiuitu in 120 fl., m. conv., mai departe 24 stupi, apoi vinuri, vinarsu (rachiu), carnariu de porcu, brãndieturi si unturi, cum si o multime de vestminte pentru membrii familiei si servitori, pensãrie de cãnepa in valuri, panura tiesuta din lana, scurtu de tãte cãte se potu aflã la unu preotu si totuodata economu de frunte, precum au fostu Nicolae Vladuti u si parinti sei. Tãta acea avere 'i fu rapita, depredata si perduta cã si cum ar fi fostu aruncata in Muresiu. (Documentu din 30 Iuliu 1852 subscrisu de cãtra optu locuitori fruntasi si sigilatu.)

Din intemplare deterãmu si preste unu altu documentu din comun'a murasiana Najlacu (Nagy-lak) totu din acelu tinutu, din care cunoscemu, cã in aceleasi dile, adeca in 11 Octobre 1848 insurgentii magiari au datu focu la tãta averea parochului din locu anume Nicolae Simonfiu, prefacẽndu'i in cenusia grãulu trieratu si unu stogu inca neatinsu, optu cara de cucurudiu, 20 cara de fenu, 12 stupi, 9 porci, 30 ferdele farina de grãu, mobiliariu, haine, unelte economice, intr'unu cuvõntu tãta averea bietului preotu. Cei 9 sateni cu primariulu si cu notariulu in frunte subscriindu acea adevõrintia si

intarindu-o cu sigilulu comunei au si declarat, că ei suntugat'a se depuna si juramentu pentru marturisirea lor.

Au suferitu daune forte grele acei doi preoti in averile lor in acea epoca de sange si de atrocitati; dora inse voru fi facutu si ei pana atunci rele multe magiarilor conlocuitori in acelea comune, pentrucă se provoce resbunarea lor? Las' că romanii pana in Octobree 1848 n'au fostu armati de locu, era cāti se vedeau armati, buna-ora granitarii si ostasii de linia, steteau imediatu sub disciplin'a severa a comandai militare imperatessi, — dara anume cu respectu la purtarea forte leala si humana a lui Nicolae Vladutiu avem sub ochii nostri unu altu documentu originalu si autenticu emanatu dupa demolirea furiilor, adeca din 10 Iuniu 1857 subscrisu cu mánile proprie de cātra 10 (diece) maghiari si doi armeni din locu, cari marturisescu despre elu si adevrata este marturi'a lor.

Distinctiune. Prin decretulu archierescu alu fericitului metropolitu Alexandru Sterca Siulutiu din 12 Iuniu 1852 parochulu Nicolae Vladutiu fusese inaintatu la trépt'a de vice-protopopu in recunoscinti'a meritelor sale multiple, sau precumu se esprima archipastoriulu seu, „in paternam reflexionem accipientes dilecti filii nostri Nicolai Vladutiu parochi Marus-Bogattensis hucdum etiam in reipublicae et Ecclesiae Dei emolumentum cum fructu exantlatos labores, zelum, industriam et dexteritatem in adimplendis officii sui partibus, morum probitatem aliaque ejusdem merita etc. etc. Subscris: Alexander Sterka Siulucz m. p. Episcopus Fagarasiensis. L. S. Contrasemnatu: Stephanus Manfi m. p. Notarius consistorialis.

Tentatiuni. Numele parochului Vladutiu ajunsese a fi cunoscutu inca din a. 1850 in cercurile gubernementali superiori atātu la Sibiiu cātu si la Vien'a; se pare inse că distinctiunea venita lui, dela archiereulu seu a trasu si mai multu atentiunea asupra persónei sale. Destulu că in acelasi anu 1852 Vladutiu fu surprinsu preste mesura prin una scrisóre secreta, compusa in limb'a maghiara, dara prevediuta cu subscriptiunea autentica germana a colonelului c. r. baronu Heydte, care că comandante de calarime jucase o rola considerabila in resboiulu civilu din Transilvani'a si care acum era capu (Chef) al cancelariei gubernatorului principe Carolu Schwarzenberg si de nu me insielu, alu politiei secrete in acēsta tíera. In urmarea primei caleatorii a Maiestatiei Sale imperatului si regelui Franciscu Iosifu I. prin cea mai mare parte a Transilvaniei, denuntiarile cele mai nerusinate si periculóse curgeau din tóte partile că plói'a in contra románilor, la care se mai adaoase si casulu forte fatale si misteriosu alu retragerii lui Avram Iancu din calea imperatului, dupace inainte de aceea se certase cu episcopulu Andreiu br. Siaguna, apoi puçinu dupa aceea si calcarea cancelariei episcopului Siulutiu in Blasiu prin organele politice ale lui Schwarzenberg, cum si calcarea locuintiei lui Ioanu Maiorescu in Vien'a. Tóte acestea in Iuliu 1852. Acelu spionagi in se si acea góna pornita asupra romanilor a duratu câteva luni de dile. Intre alții multi a fostu

denuntyiatu si parochulu greco-catolicu romanescu din comuna Ernotu (ung. Radnoth) dela Muresiu, că acesta intr'o Dumineca ar fi tinutu o predica inflacarata, prin care ar fi iritatu pe poporenii sei si ar fi produsu mare spaima in totu tinutul acela cu atātu mai virtosu, că acea predica ar fi continutu si idei comunistische. Colonelulu mai adaoage in scrisórea sa din 13 Septembrie 1852 că dupa informatiunile câte iau venitu, poporulu romanescu ar fi forte neindestulatu din caus'a caletoriei imperatului, la care ocaziune s'ar fi vediutu insielatu in asteptarile sale, apoi că preotimea romanésca dá nutrementu acestei neindestulari, era partid'a revolutionara se silesce a o propaga cu ori-ce pretiu.

Adeca dintr'un estremu in altulu. Regimulu austriacu era forte bine informatu despre planulu magiarilor de a se sculá din nou cu armele si a scóte pentru totu-deauna pe austriaci din tíera; acum inse acestia incepusera a se teme tare, că revolutionarii maghiari voru trage si incurcă si pe poporulu romanescu, anume cu ajutoriulu preotiloru in retielele conspiratiunei magiare.

Colonelului Heydte fi traşni prin capu se cēra despre tóte acestea informatiuni secrete, dela cine? dela v. protopopulu Nicolae Vladutiu; cu alte cuvinte, soldatulu Heydte cerea dela preotulu Vladutiu, că acesta se se face tradatoriulu colegiloru si confratiloru sei dela altariulu lui Dumnedieu, era pentru că se'lu cástige mai usioru, fi face complimente pentru purtarea sa leala din anii in cari a luptatu elu pentru tronul si pentru integritatea monarchiei, că si cum a lupta pe fatia, cu armele impumnate si a denuntia pe ascunsu ar fi acelasi lucrú!

Dara lui Vladutiu 'ia fostu respunsulu forte usioru dicēdu lui Heydte, că se provoce pe denuntiantii sei se stea fatia la fatia cu parochulu din Ernotu si cu toti ceilalti preoti spionati, se scótia martori contra lor se'ia dea in judacata si atunci minciunile infernali aru fi disparutu că cēti'a de inaintea sórelui.

Noi credemu că cúnóscemu bine subscriptiunea baronului Heydte si pe acēst'a o tinemu de autentica; pe cuverta se vede stampil'a postei dela Sibiiu apasata la trei locuri pe trei marce si mai la mijlocu stampilia RECOM. Epistol'a scrisa frumosu ajunsese pe la M. Osiorheiu si Iernotu la Bogat'a, precumu arata alte doue stampilii. Ceea ce ne bate noue la ochi este, că br. Heydte care nu cunoscea limb'a magiara, a pututu fi sedusu că se subscria si se inaintedie o scrisóre privata plina de atatea impertinentie aruncate in fati'a preotimei romanesci. Dara apoi unde au remasu episcopii si consistoriele? Asia de ex. episcopulu br. Andreiu Siaguna convenia cu gubernatorulu Schwarzenberg celu puçinu de doue-ori in septemana si Blasiulu inca nu era preste lume. Cum vine br. Heydte că se lucre in dosulu archiereiloru? Din ordinulu gubernatorului? In acestu casu intrig'a era se ia unu caracteru cu atātu mai afurisitu si spurcatu. Tocma pentru acēsta inse noi facemu locu acilea scrisórei lui Heydte in textulu seu originalu, pentru că se cúnósca posteritatea si se invetie din trēnsa. Acea este urmatórea:

„Fő tisztelendő Vladutz Miklos görög nem egyesült
Esperest és Plébánus Urnak*)

Recom.

Hermannstadt 17/9

Maros Bogáton.

Fő Tisztelendő Ur!

Ugy esett értesemre, hogy a közelebb mult vasárnapok egyikén a Radnothi Román Plébánus egy nagyon felingerlő prédikációt tartott, 's ez által az egész környékben nem csak a' leg-élénkebb bényomást, sőt nem esekély aggodalmatis okozott volna.

Az említett beszédnek tartalmáról csupán annyi jött tudtomra, hogy abban a többek közt — vagyon egyenlőségi képzetek elterjesztésére is volt czélozva. — Továbbá arrolis értesültem, hogy a Román nép közt jelenleg nagy elégtelenség uralkodnék, megcsalattatva látván magát azon várakozásában, hogy a császár ő felsége — Erdélybeni körutja alkalmával a Románokat megkülömböztetett kitüntetésre méltatandja, és hogy ezen elégtelenséget a Román papság szorgalommal élteti, a forradalmi párt pedig aztat minden áron előmozdítani igyekszik.

Tisztelendőséged különösen lekötelezné személyemet, ha nékem, mind az említett veszedelmes prédikációról, mind pedig azon állított elégtelenségről a Román nép közt, és erre vonatkozó — állítólag a papságtól származandó bujtogatásokról, minden feltűnőség elmellőzésével hiteles kutfőből meritett adatokat szerezne.

A kormány érdekében már többször tanusított készakarattjára biztosan számítván kérem a fő tisztelendő Urat — szíveskedjék ebbeli szorgalmatos eljárásának eredményét minél előbb levél útján velem közleni, ki is egyéb aránt megkülömböztetett hajlandósággal vagyók.

a főttisztelendő Urnak.

Nagy Szeben 13-ik September 1852

alázatos szolgája

Br. Heydte.
Oberst.

Atestatu magiaru. Si acuma se ne intórcemu la documentulu magiaru din 1857 citatu mai in susu.

Prin câte adversitati va fi trecut Nic. Vladutiu dupa 1852 voru sci membrii familiei sale mai bine de câtu oricare altulu; se pare inse că dènsulu a fostu espusu si mai târdiu la multe cercari si pericole. Noi aflamu între acte acelu documentu, care marturisesce despre lealitatea si humanitatea lui. Acela este unu testimoniu relativu la evenimentele din anii 1848 si 49 lungu destulu, scrisu pe o còla folio in limb'a magiara, care contine trei puncte principali, de cuprinsulu acesta:

1. De cându Nicolae Vladutiu a luat asupra sa comand'a óstei romanesci, de atunci in Bogat'a nici-unu magiaru nu a caditu victima a revolutiunei, nu a pututu se cada; éra pre când N. Vladutiu se departase pe unu timpu cu óstea sa in alta statiune, atunci s'a intem-

*) Concipientele scrisórei magiare nu sciuse ori se prefacuse că nu scie de ce fessiune érá Vladutiu si ilu titulédia pe nimerite görög nem egyesült; asia ceva inse érá o bagatela in ochii sei; scopulu seu infernalu érá se semene intriga si ura între romani.

platu, că mai multi dintre locuitorii magiari din Bogat'a irritati din prepusu de tradare, s'au rescultatu asupra ddloru posesori din locu anume Szombati István, Fülel Ádám si Lászlo András si au voitu se'i omóre; atunci Nicolae Vladutiu insciintiatu fiindu despre acelu planu selbaticu, au alergatu calare cu mai multi ómeni armati din statiunea in care se aflá si pe cei condamnati la mórte de cătra ai loru numai asia ia scapatu, că luandu'i la mijlocu între ómeni armati 'ia condusu in locuinti'a sa parochiala, pe care o a impresuratu cu straji, éra pe rescutati 'ia risipitu.

2. A dou'a fapta nobila a lui Nicolae Vladutiu a fostu atunci, cându venindu la Bogat'a in cvartiru cete de romani armati din alte comune, s'a latitu scirea, că unu preotu si unii tribuni aru fi decisu că in miediu de nópte pre cându se va trage clopotulu, se omóre pre toti magiarii; atunci Nicolae Vladutiu convocandu pre toti tribunii la unu locu le-a declarat, că decumva voru ei se omóre si numai pe unu singuru magiaru din comun'a sa, mai intáiu au se'lu ucida pe dènsulu, pentrucà elu este decisu că se asigure viati'a tuturoru consateniloru sei chiaru si cu sacrificarea vietiei 'sale.

3. Pe acei proprietari refugiatu in cetati, despre cari Vladutiu scia că poporulu nu este inversiunatu asupra loru, ia insciintiatu că se potu intórce la casele loru pe respunderea sa; între aceia a fostu si da: Vizi Farkas.

Acestu atestatu din 10 Iuniu 1857 fu subscrisu cu màn'a loru de cătra nrmatorii: Iakab Sándor. Pálffy Elek. Somodi Iakab. Tolokán Márton. Fülel Károly. I. F. Pap György. Esztegár Gergyel. Laszlo András. Idősebb Papp György. Szombati István. Fülel Sándor. Osztian Iános.*).

Mari atrocitati s'au comis in acésta tíera in anii 1848/9, intocma precum s'au vediutu in a. 1877 la Bulgari'a; dara se ni se mai numésca unu altu barbatu, nu romanu, ci de alta nationalitate, carele se fia asecuratu vieti'a tuturoru concetateniloru sei fàra distinctiune de limba si de partide politice, in mijloculu furiiloru resboiului civilu, cu pericolulu invederatu alu vietiei sale, de mórte sigura pe care o vedeau cu ochii loru. Nicolae Vladutiu a sciutu domina preste afectele sale si a infrena furiile elementeloru involburate si insetate de sànge omenescu. Problem'a sa fusese din cele mai grele: apararea magiariloru de resbunarea romanésca si totu a magiariloru de furi'a magiara. (Va urma).

*) Originalulu acestui atestatu se afla de fatia.

Effectele simtiului nobilu si ale solidaritatii poporului romanu din tinutulu Lapusiului si alu districtului Chióru.

Discursu tinutu de Gabr. Manu in adunarea din Lapusiu.

Pre cându domnulu directoru alu despartiemèntului alu VII-lea alu asociatiunei transilvane pentru cultur'a poporului romanu intrunita in acestu edificiu maretiu

v'a facutu cunoscutu scopulu acestei adunari, imi tñnu din parte'mi de o datorintia onorifica a ve dovedi in fapte si in realitate efectele simtiului nobilu si alu solidaritatii poporului romanu, ai carui reprezentanti suntu astadi adunati intr'unu numeru atatu de considerabilu.

Alu D-vostre este prezentulu si viitoriulu; mie mi se cuvine se ve amintescu ceva din trecutulu poporului acestui tñnutu si consecintiele salutarie ale aceluia.

Daca omulu in libertate cugeta fara sfiala, si in armonie cu cugetele sale, 'si póte desvoltá si simtiulu seu in fapte nobile si maretie, atunci poporului romanu dela descalecarea strabuniloru sei gloriosi vechi romani, numai unu timpu bine venitu iau lipsitu, cá se comprobeze in fapte, cá peptulu fiiloru lui e plinu de virtutea si glori'a strabuna!

Acést'a au doveditu si cu vre-o càtiva secolu mai nainte strabunii locuitoriloru de astadi din tñnutulu Lapusiului si alu districtulu Chióru, pre càndu cea mai mare parte din ei alergá cu arm'a in màna spre apararea patriei comune in contra turciloru, tatariloru si altoru navalitori si inamici ai tierii.

Acei strabuni, pentru virtutea loru militara, pentru sangele versatu, si meritele càstigate pre càmpulu luptelor in resbóie fura radicati in class'a nobililoru privilegiati, spre a putea gustá si a se folosì si de beneficiile tieriei, — in càtu dupa timpulu de atunci in intiesulu legiloru nefavoritóre ale tieriei — nici din respecte confessionale nu erau lipsiti de anumite favoruri constitutionali mai insemnate. Acei strabuni dara fura nobilitati de principii Transilvaniei si provediuti cu litere donationale pre hàrtii de pergamentu, pre cari stranepotii imperatoriloru le pastréza in mare parte si astadi in originalu séu trasumptu autentice cá nisce clenodii pretiöse.

Aveamu de cugetu cá se ve potu cu acésta oca-siune comemorá din pietate numele acelor strabuni nobilitati din tñnuturile aceste intr'unu registru càtu se póte de completu, cá se trasalte stranepotii loru de bucurie audindu numele acelor strabuni gloriosi; me dóre inse cá timpulu fisicu nu m'au ajutatu la acésta intre-prindere*).

Se nu alunecamu inse a crede, cá simtiulu nobilu in trecutulu au avutu o desvoltare atatu de restrinsa, in-

*) Pecatu cá nu ve ajuta timpulu pe Dvóstra si pe altii. Nu din fumuri feudalistice nici din simpla vanitate omenésca, care nu mai ajuta nimicu, ci cu totul din alte cause de cea mai mare importantia vederata, ar fi trebuitu sè se afe barbati romani cu 20 si cu 30 de ani inainte, carii se faca cá domnu Ioanu Puscariu si mai tàrdiu fratii Densusianu, se adune pre càtu numai s'aru potea copii sau macaru estrase fidele din tóte cartile nobilitarie ale toturoru familiiloru, atatu ale celoru remase romane curate pana in diu'a de astadi, càtu si acelor magiarisate cu totul sau incai corcite. Scimu bine cá familiile nu le dau bucurosu din màna cá se nu le péra, precum le-au mai peritu multe sute pe la 1761—4, apoi pe la 1819—21; dara se le dea spre vedere si citire acasa la ele.

càtu strabunii nostri pre càmpiile luptelor sàngeróse au si terminatu cu faptele loru cele maretie, cari dânduise oca-siuni binevenite, ei si pre alte cali au facutu si in secolii trecuti totu ce au pututu, si pentru desvoltarea spirituala si progresarea in cultura si in sciintia, sacrificându'si si denariulu din urma. Acést'a o adeverescu si cu institutele si scólele din Blasiu. infintiate in decursulu secolulu trecutulu mare parte prin oferte benevole din tóte partile.

Dara remanèndu pe lãnga scopulu propusu, cu bucuria sufletésca si satisfactiune potu constată si in aceste tñnuturi simtiulu de o desvoltare spirituala si inaintare in cultura si in sciintie, si cá in proportiune cu alte tñnuturi din partea celoru cari prin nobilitare gustau libertate inca inainte de 1848 aveamu unu numeru mare de barbati insemnati, culti si inaintati in sciintie. Si cá se amintescu numai pre cei din partile Manasturului din Chióru, amu avutu pre Mihalca din Berintia, Micle din Copalnicu, Bopenii si Dragonicu din Manasturu, Timbus si Botta dela Rusiori, Medanu din Magureni, éra din partile Lapusiului: Silvestru Pasca din Lapusiulu romanescu, Nicolae Manu si Ioanu Haragosiu din Poian'a Porcului, I. Sima Sucianu protopopu in Baiuti, Aronu Popu din Boereni, si altii cu totii repausati.

Dintre barbati acestia din trecutulu mai recentu dorescu a me cuprinde in specie cu Silvestru Pasca, si cu Ioanu Dragomiru, urmatoriulu lui Sima cá protopopu in Baiuti; celu dintãiu cá pregatitoriulu, cesta cá intemeitoriulu acestei scóle, in alu carei edificiu pomposu — pentru noi — ne aflamu adunati.

Silvestru Pasca absolvendu gimnasiulu in Bai'a-mare cam pre la anulu 1820, de si cá nobilu si cá juratu assesoru la comitatu putea se subsiste si pre alte cali; elu inse din zelulu si scopulu bine precugetatu isi alese carier'a spinósa de invetiatoriu, si cá atare primu postulu la scól'a rom. catholica aici in Lapusiulu ung. la care apoi au concursu invetiacei romani si mai alesu fii de ai pretiloru din tóte partile. Numitulu Silvestru Pasca se aflá si pe la anulu 1830 totu acolo, pre càndu avuiu norocirea si eu de a intrá in aceea scóla. Din acea scóla tinerii invetiacei esiau asia bine pregatiti, de si Pasca inca erá numai singuru cá docente, încatu erau primiți in Bai'a-mare in I. classa gimnasiala. Toti acei tineri esiti din acea scóla mai tàrdiu ca barbati adulti recunoscuroa necesitatea imperativa de a conlucra la infintiarea unei scóle centrale romanesci.

Simtiulu nobilu e innascutu romanulu in genere; acésta insusire inalta nimene si nici cei mai mari adversari ai sei nu o potu denegá; esemplulu viu ni l'au datu cu incetarea robotelor domnesci si libertatea proclamata in 1848 mai ințăiu pre càmpulu libertatii in Blaju, apoi in diet'a dela Clusiu, pre càndu si partea poporului mai nainte iobagita ridicata la libertate spre a cugetá cá omu de sine statatoriu, se grabi a pasi in solidaritate esemplara cu locuitorii nobili din nascere, si asia prin solidaritate-càstigându — pre lãnga innascutulu simtiu nobilu — si alu doilea factoru principalu, imbratiósiara cu

totii între anii 1850—1853 ide'a maréti'a de a infintia ácsta scóla, si a radicá acestu edificiu prin oferte comune, pre cându fondulu scólei nu dispunea de nici-unu cruceriu.

Spre a realisa acésta idea sánta, erá lipsa numai de unu conducatoriu intieptu si resemnatu, care se aflá in persóna pré meritului protopopu Ioanu Dragomiru mai 'nainte pe la anii 1833—1838 profesor de filosofia in Blasiu, — care sciù se aprinda schinte'i'a spre a se preface intr'unu focu generalu reversatu preste peptulu fiecarui romanu, pentru a se dechiará fàra esitare pentru infintiarea unei scóle centrale de patru clase cu trei docenti fàra deosebire confessionalã, respective caracteru confessionalu, si cu propunere paritetica in trei limbi a le tierei, adeca: romana, magiara si germàna, ér' pre lãnga contribuirile necesare spre radicãrea edificiului cu incuviintiarea ces. reg. guvernul se oferiedie câte unu cruceriu dupa fie-care fiorinu de contributiune directã pentru salarisarea docentiloru.

Fiindu recunoscuta de o parte necesitatea de a infintiá un'a scóla centralã, de alta parte simtiulu nobilu si solidaritatea poporului romanu atragèndu dupa sine si pe locuitorii magiari, si de alte nationalitati la inceputu, acestu edificiu se radicã cu concursulu tuturoru pre la anul 1856.

Faciã cu directiunea si inspectiunea acestei scóle dejã intemeiatã, se ridicasera inse in scurtu nisce greutati din respecte confesionali, cari turburara perpetuarea solidaritatii poporului. Acésta impregiurã deveni cu atãta mai inconvenientã, cu câtu dupa principiulu adoptatu esprese de poporu si tinutu de ordinariate in tóte comunele mestecate, inspectiunea a fostu si este pre lãnga majoritatea confesionalã, si simtiulu celu nobilu alu poporului romanu sustinù pâna astadi acésta scóla de 4 clase cu unu progresu satisfactoriu, de si in timpulu din urma numai cu unu docente.

Sustarea acestei scóle inse si actu e de a se multiam numai solidaritatii generale a inteligintiei romane, care pentru cultivarea poporului romanu infintiase asociatiunea transilvanã; éra acésta incunoscintiã de progresele acestei scóle ne acórda, incepèndu dela adunarea generalã tinuta in Dev'a la a. 1874 subventiunea anualã la inceputu de 200, dupa aceea de câte 100 fl. v. a.

Onorata adunare! credu cã innascutul simtiu nobilu alu romanului ne impune in epoc'a de faciã mai tare, de câtu ori si cându o cointelegere si procedura solidara, cã se putemu fi demni de originea nóstrã, de numele si vetrile ereditate dela strabunii nostri. Se nu asteptamu dara tóte numai dela comitetulu centralu din Sibiu si dela adunarile generali ale Asociatiunei transilvane, se ne asoçiamu si noi insii in locu; se destepãtam cu totii pre poporulu nostru despre lips'a cultivãrii lui; se premergemu cu esemple de offerte in interesulu sustinerii scólei acesteia, si noi in timpu scurtu vomu putea salarisã si unu al doilea docente si mai incolo. Se conlucramu cu totii pentru recãstigãrea solidaritatii si cu procedur'a solidara vomu invinge tóte greutatile

ori de unde se vina acelea, in calea cultivãrii poporului, fãra care viéti'a poporului faciã cu conlocuitorii de alte nationalitati mai culti, e tare problematicã.

Se traiésca dara solidaritatea poporului romanu, si conlucratorii la aceea.

Desiu, 8 Augustu 1884.

Gabrielu Manu.

Cuvèntu de deschidere

rostitu la adunarea generalã a despartiemèntului XI alu asociatiunei transilvane pentru literatur'a romãna si cultur'a poporului romãnu tinuta in Basesci la 11 Augustu 1885.

Prea onorata adunare!

„Voiesce si vei fi.
In sciintia e puterea“

A duospredecea óra sum auctorisatu a presidiã in adunarea generalã a despartiemèntului XI alu Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu. Pre câtu de onorifica pusetiune pentru cã e rezultatulu increderei romanimeii din Silvani'a, pre atãtu de grea chemare pentru-cã stau faciã cu fii uneiã natiuni, careã a avutu trecutu gloriosu culturale, dar' sub pondulu desastreloru a decadiutu, prin urmare debue se desvólte in presinte un'a activitate laboriósã, cã in venitoriu se póta incinge tèmplele natiunei cu cunun'a gloriei ereditate dela strabuni.

Nimicu nou in esintia póte asteptã dela mine On. adunare, dar nou in forma, in mediulócã si rezultate; nu nou in esintia, pentru cã si acum accentuediu numai maximele prin esperinti'a barbatiloru datatori de tonu probate: „Voiesce si vei fi“ „in sciintia e poterea“ si acesteã duóe adevèruri neresturnãverã debue se servésca de busola conducãtoriã intru esecutarea intreprinderii si misiunei asociatiunei nóstre transilvane pentru literatur'a romãna si cultur'a poporului romanu. Cumcã corespunde si in câtu firmei, careã e inaltiatã pre drapelulu ei, cutareva institutiune séu asociatiune, documentãtiã rezultatele ei si progresulu facutu in directiune càtra scopulu, care si-lã prefiptu.

Mare a fostu si este inim'a si sublimu sufletulu acelorãu barbati anteluptatori ai natiunei romane, dintre cari a unora numai spiritulu glorificatu planétiã asupra destiniloru Asociatiunei si din animele nóstre storcu simtiulu recunoscintiei, din care este cimentatu monumentulu neperitoriu alu numeloru loru in anim'a fie-carui'a romanu care simtiesce romanescã si si iubescã limb'a si natiunea sa; amintirea lui Siulutiu si Siaguna, cari au pusu pétr'a anghiularã a acestei institutiuni culturale a némului romanescu, alu caroru sufletu a inspiratu viéti'a vitalã asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu debue se sternésca in animele nóstre simtiulu unui cultu piu nationalu datoritu numai re-generatoriloru popóraloru prin cultura. Deci se damã tributulu recunoscintiei umbreloru chiarificate a acestoru

arhitecți a panteonului culturii romane prin scolare; ér' unii dintre clăditorii acestui edificiu a culturii romane multiamita cerului că încă se afla în viața și lucra la amplificarea și susținerea acestui edificiu spiritual. Urditorii asociației noastre au înălțat pre drapelul ei un'a firmă, carea se corespundea tuturor îndigițiilor culturale a națiunii romane: au voit că sôrele culturii, pe care la înălțat ei pre orisonul națiunii romane se patrundă prin radiile sale tôte păturile terenului nêmului românesc spre a'i da fecunditatea recerută de scopul prefîptu. Misiunii demarcate prin întemeitorii sei a și corespunsu asociațiunea noastră în tóta directiunea, pentru că arborele ei plantat în terenul națiunii romane a produsu fructe literare, a încurajat industria și meseriile, s'a îngrițit se dea un'a directiune rationavă economiei, pentru că prin ajutôrele create din fondul ei — care e proprietatea națiunii, — a întinsu succursu tinerilor doritori de a se perfecționă pre tôte carierele vieții sociale; a corespunsu cu scumpetate acelei parti a firmei sale, care accentuă cultivarea poporului, prin votarea de ajutôre, pentru școlile populare; înse știind că class'a de medilocu este puterea unei națiuni, în timpul mai recentu a făcutu sacrificii însemnate pentru localizarea industriei și a meserielor în sinul națiunii romane: așa cătu potemu assera cu frunte deschisă, că asociațiunea noastră dela nascerea ei până acuma a fostu credincioasă misiunii sale. Diseiu, că rezultatele și progresul sunt documentu învederatu despre aceea, cum că cutareva institutiune corespunde chemării sale; însa rezultatul este conditionat precum dela zelul, întiepciunea și tactic'a conducătorilor, așa și dela zelul desfășurat și medilôcele întrebuintate prin fii acelei națiuni în alu carei sinu s'a întemeiatu cutareva reuniune sêu asociațiune; pentru că în daru ne voru asudă și încaruntii arhitectii întru delinerea planului unui edificiu, că planul numai planu vâ remanea pe hârtia și nu vâ deveni edificiu sub ale carui boltituri culturale sê se pôta scuti națiunea și fii ei în timpuri desastrose și se'si afle adăpostu sub acelea clenodiile scumpe fia-caruia neamu, adică: limb'a și nationalitatea, dăca nu se voru grabi dilerii națiunii, pre întrecute a subministră arhitecților și maistrilor materialul din care debue construitu edificiu.

Onorata adunare! Deci esinti'a, scopul și problem'a asociației noastre este totu cea veche desemnată prin întemeiatorii ei și numai într'atâta debue se ne fia nouă în cătu nici cându e ertatu se o perdemu dinaintea ochilor sufletului nostru, ci totu-dêun'a se o urmarimu cu atentiune trédia. Înse on. adunare! Care dintre noi nu știe? nu vede? și nu simțiese? că traimu în secolul progresului, cându cine stagnédia, regresédia, și cine remane îndereptu ori și cătu se vâ opinti, nu mai pôte ajunge pre celu care l'a întrecutu. Institutiunile omenesci se nascu în ambitul timpului; de aceea cari voiescu a gustă fructele institutiunilor printrensii imbratisiate sunt datori a țienè contu de împregiurarile timpurilor în care traescu dènsii și debue sê se desvôlte institutiunile lor, adică medilôcele și

zelul cu care sunt întrebuintate acelea spre progresarea cutarei institutiuni, le dictédia și impunu împregiurarile între care traimu. — Arborele asociației noastre pre lângă spriginul spiritual și material prestatu prin acei fii ai națiunii, cari au voit se întielega vocea mamei națiunii dela întemeierea ei, a prinsu radacini adânci și a latitu ramurile preste câmpul națiunii, a adusu, nu numai flori, ci și fructe; înse spre aceea, că acestu arbore se prindia radacini adânci care se brăvedie și furtunele seclilor, că ramii lui sê se estindă preste întregul teren cultural alu națiunii romane, că din fructele lui sê se indulcêscă fii tuturor păturilor națiunii, se receră mijlôce noue și zel nou. — On. adunare! Precum unu corp fizic numai până atunci e viu până cându locuiesce sufletul întrênsul, așa și o națiune că corp moralu numai atunci e via, dăca e desceptatu întrêns'a spiritul nationalității și e conscie de individualitatea sa natională, și precum sufletul este sorgintele activității și culturii individuale, așa și cultur'a cea adevărată debue se 'și aiba de basă simțitul nationalu, care 'și da espresiunea sa fidelă, prin limb'a natională. — Cumea de acestu adevăru sunt petrunse tôte popôrele, nu numai a patriei noastre ci și ale Europei civilizate, sunt documentu palpabilu feliurite reuniuni și asociațiuni culturale pre terenul literar, industrial, comercial-economic întemeiate, sub alu caror drăpelu se înrolédia fii popôrelor cu o rivalizare dèmnă de imitatu din tôte treptele societății, ne crutiand însemnatele sacrificii spirituale și banesci. — Ôre fii națiunii noastre romane implinescu-si toti datoritiile lor morale și materiale. întru promovarea scopului asociației noastre? Pentru că națiunea e mam'a tuturor; literatur'a e averea comună a națiunii, ér' poporul e talp'a, fundamentul națiunii. — Inteligintei române, prim'a linia, fia biserică fîă miréna, începèndu dela treptele cele mai înalte până la cea din urma, carea vine în atingere cu poporul, i încumbe datorintia sacra de a sprigin și cultivă literatur'a natională și a promovă cultur'a poporului; pentru că inteligint'a crescută din sudôrea națiunii și parte mare din prestura romanéscă prin spriginirea scopului asociației — a acestui focalariu alu națiunii — nu face altu merit, decâtu presteada tributulu capitalului primitu dela mam'a națiunii. Înse dăca vomu privi preste inteligint'a națiunii noastre romane, cu durere vomu afă barbati inteligenti cu pusetiune însemnată, precum între basericanii așa și între mireni, cari dela întemeierea edificiuului moral alu asociației noastre încă nici cătu unu firu de nasipu succursu spiritualu sêu materialu n'au conferitu la construirea aceluia. — Dar 'i întrebă eu pre acesti'a: nu li este mama și lor națiunea romană? Nu i-au batutu și dènsii peptulu ei celu apasatu de pondul suferințelor și greutăților seculare? Nu i-au crescutu și pre ei națiunea? Sêu nu le-au fostu mama dulce carea i-au trecut înnotand cu dènsii strinsi la peptulu ei printre valurile necasurilor?! Acestia se știe că se voru versă preste dènsii lacramile mamei națiuni! Unii sêu făcutu membrii asociației, dar' sêu din nepăsare peca-

tósa, séu din interese si mai condamnare au incetatu cu plătirea taxeloru; séu au repasitu faptice, acestia merita disprețulu soldatului care calca in picioré drapelulu caruia a fostu juratu credintia; dar pre acestia 'i voru ajunge nu numai lacramile, ci si blastemulu mamei lor, de care s'au lapadatu.

On. Adunare! Pre lângă zelulu si intinderea succursului moralu si materialu prestatu pâna acuma de câtra una parte a inteligintiei romane, ajungerea scopului maretii ale asociatiunei nu este in destulu assecuratu, pentru-câ pretensiunile juste ale natiunei intre impregiurarile timpurilor presente față cu asociatiunea s'au inmultitu; pentru-ca s'au sporitu indigintiele si postulatele evului față cu ori-care natiune, carea câ propasita pre carier'a culturei voiesce si doresce a cuprinde locu intre natiunile Europei civilizate; prin urmare, déca fii natiunei si mai vêtosu inteligintia natiunei romane — careia au incredintiatu provedinti'a conducerea destineloru natiunei, voiescu se ocupe mam'a lor — fica gloriosei Rome strabune — locu in concertulu popóreloru Europei civilizate si déca voiescu câ se fie démna a o privi si imbratiosia pre câmpulu culturei populare ficele ginteii latine de sor'a lor dulce — se-si recunósca de datorintia sacra a defasiura unu zelu nou intru imbratiosierea causei sublime a asociatiunei, se-si recunósca de datorintia fia care romanu inteliginte a se face membrulu asociatiunei; pentrucâ pre unu individuu séu familia romana sacrificiulu anualu de 5 fl. si inca si in patru rate primitu si datu pre altariulu natiunei, adeca siesi, nu-lu póte seraci; dar' capitalulu natiunei celu materialu si culturalu se va marí si natiunea va inflorí. — Mai incolo On. adunare! Firm'a asociatiunei nóstre imbratiosia si cultur'a poporului tieranu, este datorinti'a inteligintiei dara a desteptá pre bunulu nostru poporu, pentru-câ se pricepa si elu ide'a si scopulu asociatiunei si se-lu primésca de a-lu seu aducéndulu in legatur'a aceleia prin intemeierea agentureloru comunale; mijlocindu astfelu câ lumin'a culturei nationale se reverse si in sinulu lui; pentru-câ precum unu arbore vegetaveru inca numai asia devine fructiferu, déca nu numai corón'a lui se cultivédia ci si in giurulu radacinei se sapa, asia si arborele culturale alu unei natiuni inca numai atunci va produce fructe indulcítóre de viatia spirituala a filorú natiunei, déca de odata cu corón'a i se va cultivá si radacin'a, adeca inteligintia si poporulu tieranu cu pasi egali a progressá pre carier'a culturei amesuratú indigintieloru sale spirituale si materiale si corespondietoriu cercului seu de activitate si numai unu nému a caruia inteligintia si poporu este indulcitu de cultura, este in stare de a si coresponde cu scumpetate obligaminteloru sale sacre fatia cu religiunea stramosiésca, natiunea sa si patri'a sa mama, pentru a càrora inflorire debue se traiasca si se asude neintreruptu. — Dupa aceste cerénd ajutoriulu „harului cerescu dela Parintele luminiloru preste lucràrile adunarei nóstre am onóre a dechiará siedinti'a de deschisa in numele Tatalui si alu Fiului si alu Spiritului Sântu Aminu!

Alimpiu Basbolovicu

vicariulu for. alu Silvaniei si directorulu desp. XI.

Raportulu anualu

alu comitetului despartieméntului XI câtra adunarea generala tîenuta la 11. Augustu in comun'a Basesci 1885.

Onorabila adunare generala!

Despartieméntulu XI. alu asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu, institutiunea culturala, sub drapelulu careia ne-amu coadunatu in diu'a de astadi, 'si serbéza aniversarea sa prin acésta marétia si impoporata adunare. E buna dattina, câ la asemenea ocațiuni singuratici si corporatiuni se resumeze rezultatulu lucrariloru din trecutu, se faca conclusiuni pentru viitoriu, déca nu voiescu, câ viétia lor se degeneze in vegetatiune instinctuala, nedémna de omulu inzestratu cu minte si intielepciune, menite a produce perfectiunea aceluia.

Noi, cari ne-amu angagiatu sub drapelulu culturei nóstre nationali, totu-déuna suntemu, debue se fimu consciu chiamarei nóstre si datorintieloru primite asupra nóstra, care pre fia-care individuu de caracteru ilu deobléga moralmente a luptá cu onóre si din resputeri spre a implini, ce prescriu regulamentele acestei asociari si dictéza bunu simtiulu si respectulu față de causa si față de membrii asociati, — a fi dispusu pentru greutatile, ce sunt a îndurá totu déuna dar' mai vertosu in acésta epoca de cristalisatiune a adeveratei culturi nationali, a separarei acesteia de depravatiunea dílnica, de sciinti'a superficiala a erei dominante.

Censurându activitatea nóstra din anulu trecutu, nu voiu se fiu censorulu nimenui, nu voiu a calificá activitatea séu indolintia cuiva; faca-o acést'a fiecare pentru sine. La un'a ve rogu inse, domniloru, in interesulu sântei cause, in servitiulu careia ne-amu angagiatu si sub firm'a careia ne-amu coadunatu intr'unu numeru atátu de imposantu din tóte unghiurile acestui comitatu, se ne dâmu sém'a despre lucrarea nóstra in anulu trecutu, apoi fie care singuraticu si unulu altuia se se marturisésca si in consciinti'a sa se-si puna intrebàrile: Câ preotu, câ invetiatoru, câ posesoru, câ advocatu, câ functionariu, in calitate de omu privatu séu oficialu, fia bisericanu, fie mirénu, câ romanu si in deosebi câ membru alu Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu si alu despartieméntului aceleia, ce datoiescu inaintarei literaturii romane, culturei poporului romanu, culturei nationali? Ce oblegaméntu am luatú asupra mea, cându m'am in scrisu de membru alu Asociatiunei si alu despartieméntului, dându-mi parol'a câ voiu observá statutele si regulamentele acestoru asociari si conformu acellora voiu coresponde datorintieloru cuprinse in tr'insele conlucrându pentru inaintarea literaturii si a culturei romane?

Óre in decursulu acestui anu câte luni, câte septemàni, câte dile séu câte óre am petrecutu implinindu-mi acestu oblegaméntu primitu de buna voia asupra mea?

Óre in locu de spriginirea literaturii si culturii romane n'am preferitu o alta literatura si cultura? Óre in anulu trecutú câte cărți si produse literare romane am procuratu pentru mine si famili'a mea? Óre nu mi-am datú paralele pentru produse literare straine si cându mi s'a poffitu pentru cele romanesci, nu m'am escusatu: n'am deunde, suntu multe neajunsurile, nu potú invinge cu tóte? Óre in familia, in societate, in scrisu si vorbire in locu de scump'a, sonor'a limba romanésca n'am datú preferintia unei alte limbi? Se respondemu la aceste întrebări; sè ne marturisimu unulu altuia. Fie-care si cu totii sè ne marturisimu consciintiei nóstre.

Se judecãmu asup'r'a acestei marturisiri; se tienemu aminte acésta judecata, dreptu resultatu si suveniru pretiosu alu serbatórei de astadi.

Sè ne readucemu in memoria judecat'a din acést'a di baremu o data la luna, la septemãna, in anulu viitoriu.

La un'a ve mai rogu: la formularea judecatii sè nu invocãmu scuse in nereusiri prevestite, ci se ne aducemu aminte de principiulu, cà lucrarea e dela omu, ér' darulu dela Ddieu. Lucrarea devotata nici atunci nu remãne fara resultatu, când ochii omenesci nu vedu întrèns'a decâtú svercolirè ingrata, fara sperantia in reusire.

Séu nu scimu din esperintia, cà sementi'a multoru plante nobile resare la septemani, la luni séu la anulu, pãna cându sementi'a polomideloru adese resare la dile; polomidele crescú si-si producu fruptele netrebnice inainte d'a fi resaritu sementi'a plantei nobile. Si óre din acestu incidentu avemú noi sè ne descuragiamu, se lasãmu cultivarea planteloru nobile? se lasãmu, cà in gradinile nóstre in locu de fructe dulci sè se produca fructe selbatice, acele se remãne necultivate?

Onorabila adunare!

Conformãndu-me §-lui 18 din Regulamentu, din partea comitetului despartiemèntului voiescu a premerge cu esemplu in marturisire, reportãndu: cum a corespunsu acelu comitetu insarcinãrei, cu care a-ti binevoitu a'lu onorã. — Comitétulu ve va fi cu multiamita, déca D-Vóstra censurãndu lucrarea sa veti descoperi sincere vederile DVóstre faciã de comitetu si activitatea lui.

I. In decursulu acestui anu comitetulu a tienutu patru siedintie si anume dóue in Simleu, un'a in Supuru, un'a in Basesci. Pãna cându in anii trecuti abia amú fostu in stare a tiené una séu dóue siedintie, si membrii comitetului abia se adunau in numerulu recerutu prin regulamentu, estu anu agendele, ce se inmultiescu totu mai multu, abia s'au potutu provedé si resolví in patru siedintie, ér' ponderositatea obiecteloru pertractate a atrasu la siedintie totudeauna mai pre toti membrii comitetului, cari au discutatú in deplina armonia si seriositate cauzele importante supuse deliberatiunii comitetului si anume:

II. S'au facutu dispusetiuni, cà brosiur'a: „Economi'a de càmpu“ de G. Popu sè se póta desface si sé rafuiasca spésele de tipariu anticipate din fondulu de

invetiamentu. Pãn'acumu inse n'amu pututu ajunge acestu resultatu mai vertosu din motivulu, cà multi dintre domnii membrii, cari s'au insarcinatu cu vèndiarea acelei brosiure nu si-au facutu computulu.

III. Comitétulu a tentatu a influintiã, cà sè se infiintieze càtu mai numeróse agenturi comunali, dar' fara resultatu, ce venimu a atribuí nu numai impregiurariloru puçinu favoritorie si neaternatorie de noi, ci mai vertosu lipsei de zelu din partea celoru chiepati la conlucrarea pentru infintiarea acestei institutiuni eficace a latí cultur'a in mass'a poporului nostru saténu. Ar fi tèmplulu, cà se ne convingemu, cà fara agenturile comunali scopulu maretiu alu Despartiemèntului numai in parte se póte ajunge; chiaru pentru aceea cu totu devotamentulu se ne implinimu datorintia si intru generalisarea agenturiloru si ve asecurãmu, cà déca acésta nu va succede nici in anulu viitoriu, vin'a nu o va purtã comitetulu, care va fi cu deosebita ingrigire pentru cauza.

IV. Din siedinti'a tînuta la 10 Fauru a. c. pre bas'a conclusului adunãrei generalii din anulu trecutú s'a scrisu concursu de 4# pentru cea mai buna disertatiune despre „pomaria“. Amú creditu a lucrã conformu regulamentului, cându in concursu s'a disu, cà pentru acestu premiu potú concurge singuru membrii de ai despartiemèntului si acestu principiu va fi sè se observeze in viitoriu pentru tóte premiele din partea nóstra.

La acestu premiu s'a insinuatú o singura disertatiune cu devis'a „voiesce si vei fi“. Acésta disertatiune spre censurare s'a datú dlui G. Trifu profesoru si Ioanu Chira docinte, cari aflãndu-o demna de premiãtu, pre bas'a parerei censurantiloru si pre lãnga conditiunile specificate in raportu, premiulu de 4# s'a conferitu autorului acelei disertatiuni in persón'a dlui George Simonca docente in Asoagiulu de susu si membru alu despartiemèntului.

(Premiulu de 4# s'a predatu premiãtului in faci'a adunãrei).

(Va urmã.)

PARTEA OFICIALA.

Nr. 313/1885.

Procesu verbale

alu comitetului asociatiunii transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu, luatú in siedinti'a dela 19 Decembrie n. 1885.

Presiedinte: Iacob Bologa, vice-presiedinte. Membrii presenti: D. baronu Ursu, C. Stezariu, P. Cosma, Dr. Ilarionu Puscariu, Z. Boiu, I. V. Russu, B. P. Harsianu, I. Popescu, E. Brote, cassariu: Dr. I. Crisianu, bibliotecariu:

Secretariu: Dr. D. P. Barcianu.

Nr. 248. In urm'a concursului scrisu pentru ocuparea oficiului de cancelistu in biuroulu Asociatiunii transilvane s'au prezentatu pãna la terminulu ficsatu 5 cereri, ear' dupa acestu

terminu inea l cerere; dintre cele de ântai un'a s'a retrasu de concurente înainte de a ajunge a se pertractá in siedintia, remanându astfel 4 cereri ca intrate la terminu.

— Comitetulu prin majoritatea voturilor, date de membrii ordinari, decide a se luá in considerare si cererea sosita dupa terminu.

Nr. 249. In legatura cu cele cuprinse in punctulu precedentu se procede la votisare prin siedule asupra persoanei, careia sè se confere oficiulu de cancelistu.

Fiindu numerulu membriloru ordinari presenti 9 dintre cari membrii I. V. Russu si B. P. Harsianu se abtînu dela votu, s'au datu 7 voturi. Scrutinându se voturile.

— Resulta cá alesu cu majoritate de 4 voturi contra 3 d. Paulu Straulea, c. reg. locotenentu in pensiune.

Sibiiu, d. u. s.

Iacobu Bologa m. p.
Vice-presiedinte.

Dr. D. P. Barcianu m. p.
secretariu alu II-lea.

Autenticarea acestui procesu verbale se concrede dloru Dr. Ilarionu Puscariu, B. P. Harsianu, Z. Boiu.

S'a cetitu si autenticatu Sibiiu, 23 Decembre 1885.

Basiliiu P. Harsianu m. p. Dr. Ilarionu Puscariu m. p. Zacharie Boiu m. p.

Nr. 326/1885.

Procesu verbale

alu comitetului asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu, luatú in siedintia dela 30 Decembrie 1885 st. n.

Presidentu: Iacobu Bolog'a, vice-presiedinte. Membrii presenti: E. Macelariu, I. Popescu, B. P. Harsianu, I. St. Siulutiu, Z. Boiu, Dr. Il. Puscariu, E. Brote cassariu; Dr. I. Crisianu bibliotecariu:

Secretariu: Dr. D. P. Barcianu.

Nr. 250. Tipografi'a archidiecesana presenta doue conturi, unulu despre 278 fl. 79 cr. pentru tiparirea si espedarea fôiei „Transilvani'a“ in semestrulu alu II-lea si altulu despre 8 fl. 10 cr. pentru tiparirea „apelului“ pentru colecte in favorulu scôlei cu adnecele sale, si pentru unu protocolu nou de esibite.

— Sum'a de 278 fl. 79 cr. se avisédia spre platire din sum'a preliminata in budgetu pentru tiparirea fôiei, ear din contulu alu doilea se licuidédia 8 fl. 10 cr. din sum'a pentru spese extraordinarie, remanendu restulu a se computá in spe-sele ce se voru face din caus'a colectei pentru scóla.

Nr. 251. Administratiunea diariului „Observatorulu“ presenta unu contu de 2 fl. 47 cr. cá spese de timbru la concursele publicate de comitetu in acestu diariu.

— Sum'a de 2 fl. 47 cr. se asignédia spre platire.

Nr. 252. Secretariulu I., secretariulu alu II-lea si cassariulu asociatiunei, presenta consemnarea speseloru de drumu facute cu ocaziunea caletoriei la adunarea generala a asociatiunei tinuta in Gherl'a si indaraptu in sum'a totala de 48 fl. 39 cruceri.

— Se asignédia la cassa sum'a de 48 fl. 39 cr. spre platire la adress'a numitiloru functionari ai asociatiunei.

Nr. 253. Dl Dionisiu Romanu din Mediasiu insciintiédia in caus'a realizarei legatului de 100 fl. v. a. facutu asociatiunei de reposatulu Teodoru Moldovanu Bucsia din Mediasiu prin testamentulu de dto 20 Noemvrie 1881. (Nr. 294/1885).

— Spre sciintia, cu aceea, ca Dl Dionisiu Romanu se imputernicesce a incassa sum'a legatului dela eredeá reposatului Teodoru Moldovanu, spre a o trimite comitetului.

Nr. 254. Maria Laposteanu, eleva la scól'a industrialá pentru fete din Cluju, cere unu ajutoriu in bani pentru a-si putea continuá invetiatur'a (Nr. 298/1885).

— Ne fiindu mijlóce banesci disponibile pentru acestu scopu, cererea nu se póte implini.

Nr. 255. Michaiu Forrasiu invetiácelu masariu, multiamesce pentru ajutoriulu votatu lui in anulu 1884, care espira cu ultim'a Decemvrie a anului curentu. (Nr. 318/1885).

— Spre sciintia, cu aceea cá pentru acestu ajutoriu, de-venitu acum vacantu, se va escrie concursu la timpulu seu.

Nr. 256. Teodor Bendre, invetiácelu de faurie in Crasn'a, legitimându'si progresulu, cere a fi lasatu si pentru anulu 1886 in folosirea ajutoriului de 20 fl. votatu lui din fundatiunea „Tofaléna“ (Nr. 314/1885).

— Progresulu fiindu indestulitoriu, invetiácelulu Teodor Bendre se lasa si mai departe in folosirea ajutoriului de 20 fl. pe anu din fundatiunea „Tofaléna“.

Nr. 257. Vincentie Tolanu, elevu alu clasei VII. dela scól'a reala din Odorheiulu secuiescu si stipendistu alu asociatiunei, presenta documentulu scolaru despre progresulu indestulitoriu facutu in decursulu trimestrului I. alu anului scolaru 1884/6. (Nr. 327/1885).

— Spre sciintia.

Sibiiu, d. u. s.

Iacobu Bolog'a m. p.
Vice-pres.

Dr. D. P. Barcianu m. p.
secretariu alu II-lea.

Autenticarea acestui procesu verbalu se increde dloru: Z. Boiu, I. Popescu, B. P. Harsianu.

Acestu procesu verbalu s'a cetitu si autenticatu.

Sibiiu, 5 Ianuariu 1886.

I. Popescu m. p.

Z. Boiu m. p.

B. P. Harsianu m. p.

Bibliografia. Lectura. Bibliotece.

Se facu si la noi unele inceputuri de bibliotece publice romanesce, éra pe la unele institute se votédia si câte o sumusióra pentru cumparare de carti in fiecare anu si nu se mai astépta totu numai dela auctori si editori daruri si pomeni. De altmentrea se facu si de acestea multe. Academi'a romana de exemplu, imparte in fiecare anu pe la bibliotece si societati auctorisate prin statute in regula, in valóre de câteva sute de lei noi din publicatiunile sale, care costa dieci de mii. Dn. advocatu si senatoru G. G. Meitani daruesce câte 200 esemplarie din Studiele sale constitutionali. Intocma facea si onor. dnu. profesorulu si directorulu I. M. Riurénu cu esemplarie din Bibliotec'a sa de lectura redactata cu multa grija si talentu, imbratiosita cu ade-verata simpatia in Romani'a mai alesu de cátra pa-

rintii, cari voru se dea prunciloru innocenti o lectura in limba grijita, placuta, usióra de intielesu, care destépta totuodata in inimele tinerimei sentimente nobili si respectu càtra preceptele moralei christiane. Cunóscemu si alti auctori si traductori romani, cari au impartitu cu màna larga esemplarie din publicatiunile lor. Dara in fine scriitori si editori obosescu cu totulu si devinu in pericolu de a perde capitaluri intregi prin tiparirea de carti, pe care o parte de lectori se paru a le considerá numai cá „puiulu tèrgului“ destinatu a fi daruitu in tóte partile. Pe acésta cale o inavutire a literaturéi romane ar deveni cu atátu mai anevoiósá si aprópe imposibile, cu càtu numerulu cititoriloru romani cresce nespusu de incetu, éra in unele regiuni nu cresce nicidécum, — ceea ce se adeverece mai de aprópe si prin marturisirea càtorva corespondenti ai diarieloru politice, dela cari aflamu, cà in cutare parti de tíera poti alerga prin câte 9—10 comune de prin pregiuru si nu vei afla pe la romani o singura fóia periodica romanésca si nici de alte limbi, éra din ceea ce numimu carte, abia vei da ici-colo de câte unu calindariu, care inse in partea sa literaria remane preste totu anulu necititu si necunoscutu, pàna càndu mai pe urma ajunge cá materialu de aprinsu foculu. Acestea sunt totu atâtea urme ale selbataciei, in care fusese aruncatu poporulu si chiaru clerurile in véculu pre càndu nici chiaru cartile rituali ale bisericéi orientale nu se potéu tipari fára o stricta censura prealabila, inse si asia numai in dóue tipografii, la Buda si la Blasiu.

Episcopulu Aradului a provocatu deunadi pe preotii si pe invetiatorii din dieces'a sa, cá se tína conferentie comune in mai multe districte, cu scopulu fórte salutaru de a se invoí asupr'a unoru mesuri mai sigure si mai eficaci relative la unu progresu mai repede alu poporului in adeverat'a cultura. In conferenti'a comuna tínuta la Temisiór'a pe bas'a unei programe de optu puncte bine alese, s'a luatú intre altele conclusulu unanimu, cá gonindu certele urite si rusinóse dintre preoti cu preoti si dintre acestia cu invetiatorii dela scóle, se provóce si in adulti gustulu de cetire si calificatiune prin cetire de carti si tractate instructive din diarie“.

Vedi asia si numai asia, cà-ci in casulu contrariu potu se strige di si nópte toti carturarii càti nu cunoscú poporulu de aprópe: Carti popularie, foi popularie! Dara cine se le citésca, daca nu carturarii, si cine se le esplice, daca nu totu ei? Chiaru cititulu esté óresicum o arta, la care trebue sè se observe unele regule stricte, pentrucá lectur'a se póta strabate in min-tile si inimile ascultatoriloru. Lectur'a somnurósa, ori bálbaita, sau prea repede, care nu dà ascultatoriloru timpu de reflecsiune, nu platesce o zala ruginita. Cu nimicu pe lume nu e mai prostu poporulu nostru din natur'a sa, decátu ori-care altulu din tóta Europ'a; mergeti inse in cele mai multe comune rurale, de esemplu din laudat'a Germani'a sau din Franci'a, sau de unde voiti si se vedeti pe tieranii lor relative cei mai destepti, cum casca gurile, càndu vre-unu domnu sau popa de ai lor

le vorbesce sau citesce iute sau bálbaitu, cà ei de regula sè róga cá se le mai spuna odata, cà n'au intielesu, éra dupa ce esu din casa pe strada, se mai intréba unii pe altii, cá óre ce au disu domnii ori pop'a si óre bine iau intielesu. Curatu asia cá pe la noi. Cautati acilea la compatriotii nostrii sasi, cari trecu de inaintati in cultura, càta ostenéla costa pe popii lor veniti de pre la universitatile Germaniei sau dela Elveti'a, pàna ce facu pe poporenii lor cá se intieléga câte unu lucru la parere fórte simplu si limpede.

Dara cu predicele ce potu unii popi? Respunsulu ni se dà prin multimea de anecdote despre acei credinciosi, cari a dormu in biserica sub timpulu prediceii sau cari fugu cá se nu o asculte de locu.

Cu tóte facultatile omului de a se perfectoná, este si remàne o arta mare si grea de a formá din omulu animalu, omu spiritualu.

In acésta stare a lucruriloru, intre conditionile si chiaru pedecile actuali puse progresulu nostru, datorinti'a publicistului si a chronicariului este, cá se aduca la cunoscinti'a lectoriloru pre càtu se póte mai multe carti si alte publicatiuni, care aparú pe fiecare anu in limb'a nóstra nationala, sau si in alte limbi, mai virtosu càndu si acestea se ocupa de starea poporului nostru din orice punctu de vedere. Publiculu cetitoriu se imparte si la noi in clase diverse; intocmá asia se impartu si scrierile. Noi inse ne tínemu de regula a le anuntia pe tóte câte ne vinu la cunoscinti'a prin câte unu esemplariu. Asia vomu face si in viitoriu, éra astadata vomu incepe cu publicatiunile din anulu 1885 ale Academiei, care sunt si mai multe si de cuprinsu variatu, ce e dreptu, parte mare destinate pentru class'a literatiloru; hei, dara literatii numai se voiésca, potu folosi multe din acelea de a dreptulu spre binele si luminarea poporului indata ce nu'si voru tínea nasulu prea susu si nu voru tínde a se isolá de càtra poporu fára cause grave. *Cultus modicus, sermone facilis*, adeca simplu in vestimente, usioru in conversatiune, dice Tacitus, cà erá socru seu C. I. Agricola, omu consularu, generalu mare si mai pre susu de tóte onestu, éra nu rapitoriu, prin care insusiri a fostu in stare se càstige pe poporu si acesta se asculte cu tóta placerea cuventele lui.

Din memorabil'a colectiune si scrieri ale fericitului Eudoxiu Hurmuzaki s'a tiparitu in anulu acesta tomulu alu patruea din asia numitele Fragmente, care inse coprindu partea cea mai mare a istoriei romaniloru si altoru popóra, cu care au avutu ei a face in cursu de multe vécuri. Tomulu I din acelea Fragmente aparutu in a. 1879 ilu avemú din limb'a romana form. 8-vo micu, pagine 376 in frunte cu portretulu lui Eudoxiu Hurmuzaki, o precuventare de du Dimitrie A. Sturdza si o schitia geneologica a familiei Hurmuzaki de G. Baritiu. Celelalte trei tomuri din Fragmente in 8-vo mare le avemú in limb'a germana, anume tomulu II. cuprinde o parte considerabila din istori'a bisericésca a romaniloru, pagine 206; tomulu III. dela

Mihaiu Vitezulu până la pacea dela Carlovitz 514 pagine; tomu IV. dela revolutiunile ungueresci cu Franciscu Rakotzi până la pacea dela Belgradu 1739 pag. 395. Tipariu meruntu. Titlulu tomului IV. este:

— Fragmente zur Geschichte der Rumaenen von Eudoxius Freiherrn von Hurmuzaki. Herausgegeben vom königlich rumaenischen Cultus- und Unterrichts-Ministerium unter der Aufsicht der rumaenischen Academie. Vierter Band. Bucuresci. Din stabilimentulu graficu Sococu et Teclu 1885. Pretiulu nu este aratatu pe tomu.

— Din propri'a colectiune de documente mai aparù érași unu tomu vastu 4° mare 755 pagine sub titlu:

„Documente privitoare la istori'a Româniloru“. Urmare la colectiunea lui Eudoxiu Hurmuzaki. Suplementu I. Volumulu II 1781—1814.

— Documente culese din arhivele ministeriului afaceriloru straine din Paris de A. I. Odobescu. Publicate sub auspiciile ministeriului Culteloru si Instructiunei publice si ale Academieii cu portretulu lui Ioan Georghe Caragea voevod. Bucuresci 1885.

— Au mai aparutu in editiunea academieii romane alătura cu Analile sale:

Codicele Voronețean, cu unu vocabulariu si studiu asupra lui. De Ion al lui G. Sbiera, profesoru universitariu c. r. p. o., membru alu academieii române etc. etc. Cernauti 1885. Cu doue tabele. Form. 4° pagine 354.

Manuscriptulu Codicelui aflatu la Voronetiu in Bucovin'a fiindu fôrte vechiu, in câtu pentru limba vine aici comparatu cu alte doue testuri, din Bibli'a tiparita la Begradulu Ardealului in 1648 si din Bibli'a tiparita la Bucuresci 1688. In Partea II se adaoga unu vocabulariu, éra Partea III. stâ din unu studiu lungu asupra Codicelui. Cei ce se ocupa cu studiulu limbei nôstre, nu se voru putea lipsi de acêsta carte.

— Doine si strigaturi din Ardealu date la ivéla de Dr. Ioanu Urbanu Iarnik si Andreiu Bârseanu, Editiunea academieii romane. Bucuresci. Tipografia academieii române 1885. Formatu 8-vo micu, pagine 528, una precuvântare francesa la glosariulu 14 si insusi glossariulu 325 pagine. Éta o adeverata lectura pentru poporu. Óre inse numai pentru poporu, nu si pentru marii doctori ai neamuriloru paméntului? Auđi acolo, Doine si Strigaturi pentru doctori? Vedi bine că asia, că-ci ele cuprindu pentru cine întielege, materialu pretiosu, pentru etnografi, poeti, filologi si chiaru pentru istorici. Dara despre acêsta carte amu atinsu câte ceva si in altu articlu din an. trecut, éra pe Februariu a. c. 'i vomu reproduce prefatiunea. Aci mai insemnamu, că ambii redactori ai acestei colectiuni interesante pe lângă ce multiamescu domnului canonicu I. M. Moldovanu pentru imprumutarea colectiunei sale, dedica cartea:

„Asociatiunei transilvane pentru literatur'a româna si cultur'a poporului român.“

Pretiulu cârtiei este numai 5 lei, adeca circa 2 fl. v. a. cu glosariu cu totu.

— Flora din fostulu districtu alu Naseudului in Transilvani'a. De Florian Porcius, membru alu academieii române. Urmatu de responsulu domnului P. S. Aurelianu membru alu academieii. Cetite in siedinti'a dela 19 Martie v. 1885. Estrasu din anele academieii române seri'a II. t. VII. sect. II. Memorii si notițe. Bucuresci 1885. 4° pag. 140. Pretiu 1 leu 50 bani.

O publicatiune precum este si acêst'a, ar prea merita ca sè se afle celu putînu in bibliotecele dela gimnasie, seminarie, societati literarie si la profesorii de resortu.

— Inscriptiunea dela mânăstirea Resboieni in Judetiulu Némtiului. Comentata de episcopulu Melchisedecu, membru al academieii române. Siedintia dela 6 Martie 1885. (Totu estrasu). Pretiu 50 bani.

Inscriptiunea descoperita este in limb'a slavona, care in vécurile trecute ocupá in viéti'a publica a principateloru românesci acelu rangu, pe care'lu avea limb'a latina in staturile apusene. Aci este si tradusa. Anulu inscriptiunei este 7004 dela Adam, care raspunde la 1495 dela Christosu, adeca din dílele lui Stefanu celu mare din anulu alu 40-lea alu domniei lui, si cuprinde rezultatulu infricosiatu alu bataliei dela Resboieni cu imperatulu Mahmet, cu Basarab Voivod numitu Laiot si cu tatarii, cari toti se sculasera asupra Moldovei. Disertatiune fôrte interesanta pentru toti căti au simtiu si atragere pentru istoria.

— Una alta disertatiune istorica, care a surprinsu pe multi amici ai istoriei este:

Cuventu despre espediti'a lui Igor principele Novgorodului nordicu contra Polovtiloru sau-Cumaniloru. Traducere si note de Alexandru Papadopol-Calimach, membru al academieii române, siedinti'a dela 17 Martie 1885. (Totu estrasu din Anale). Pretiu 40 bani.

Numai ce te prinde mirare in ce regiuni departate si ascunse ale Europei se mai afla in dilele nôstre documente scrise despre continuitatea sau adeca necurmat'a petrecere a coloniiloru române in Daci'a traiana.

Criticii cari au cercetatu cu de-ameruntulu acestu manuscriptu slavonu, punu originea lui pe la capetulu vécului alu doispređiecelea, adeca inainte de anulu 1200, elu adeca e unu fragmentu din vechi'a literatura slavóna. Din cuprinsulu lui se vede, ca evenimentele pe care le descrie, s'au desfasiuratu aprópe de hotarele Moldovei; in elu se vorbesce de Traianu colonisatoriulu Daciei, de tíer'a lui Traianu, adeca de Daci'a, despre Cumani sau Polovti, ai caroru resturi trecute mai târdiu in Ungari'a se numescu acoio in limb'a maghiara până in diu'a de astadi Kunok si districtulu loru Kunság, éra latinesce (districtus Cumanorum), si Paloczok cu limb'a loru magiara fôrte stricata; se mai spune totu in acelu manuscriptu despre Boian bardulu stravechiu alu slaviloru, care a cântatu biruintiele imperatului Traianu, apoi de Dunare, de localitatea Cogâlnicu in Moldov'a, de Carpati si de litoralulu romanescu alu marei negre. Acelu manuscriptu a fostu aflatu inca pe la 1795 de cătra comitele Musin Puskin intre manuscriptele monastirei Mântuitorului din Iaroslav, care este capital'a Ducatului Iaroslav situata la riurile Volga, Molga si Sיעsna. Asia departe

in Rusi'a se aflase acelu manuscriptu, care apoi s'a si tiparitu in anulu 1800. — Intrebarea este, cà de unde au sciutu slavii din departat'a Rusia despre Daci'a lui Traianu si de coloniile lui inainte cu 900 de ani, pre când ei inca nu cunosceau nimicu din literatur'a si viéti'a latina. Au potutu se scie din contactulu ce aveau cu aceleasi colonii din Daci'a, adeca cu strabunii nostrii, cari erau totu aici, si prin mijlocirea carturariloru bizantini, dela cari au primitu si religiunea christiana. Atátu inse fie destulu numai cá recensuine.

— Dela Bucuresci mai avemu doi fasciclii II. et III. dela Societatea geografica romàna cu titlu:

Buletinu publicatu prin ingrigirea domnului George I. Lahovari, secretariu generalu alu societatiéi. Anulu alu VI-lea 1885. In sumarie se afla càtiva articlii cari potu interesa pe multi patrioti, istorici si politici, precum de ex. Notitie bibliografice asupra Daciloru si br: d'Avril. — Antichitati in Bucovin'a. — Statistic'a locuitoriloru catolici din judetiulu Bacau. — Chart'a Romàniei dela 1731 s. a.

— Voiti si lectura in sensulu strictu pentru poporu? Éca:

Fabulele lui Demetriu Cichindealu in traducere noua, din originalulu serbescu alu lui Dositeiu Obradovic. De Ioanu Rusu parochulu Aradului. Aradù, 1885. Formatu 8-vo mare. Litere curate din tipografi'a diecesei romàne gr. orientale. Pretiulu numai 1 fl. v. a.

Mai departetotu scrieri alese in adinsu pentru poporu si scrise in limba atátu de populara, in càtu daca amu descinde si mai la vale cu limb'a nóstra, ar insemna cà voimu se o prefacemu in jargonu, pe care se'lu intieléga numai o parte din poporulu romànescu. Pe acelea le anuntiamu:

— Din Bibliotec'a poporala a „Tribunei“, au aparutu pana acuma:

Nr. 1. Padurènc'a. Novela de Ioan Slavici, 12 còle tip., bros. elegantu. Unu exemplariu 40 cr. sau 1 leu nou.

Nr. 2. Fàta Stolerului, de Matilda Cugler-Poni. Unu exemplaru 5 cr. sau 15 bani.

Nr. 3. Ce n'a fost sinu va fi. Poveste de I. T. Mera. Unu exemplaru 4 cr. sau 15 bani.

Nr. 4. Piperusiu Petru. Poveste de I. T. Mera. Unu exemplaru 8 cr. sau 20 bani.

Nr. 5. Pàcala si Tàndala. Anecdota de Silvestru Moldovanu. Pretiulu unui exemplariu 3 cr. sau 6 bani.

Nr. 6. Jucarii si jocuri de copii. De P. Ispirescu, culegator-tipograf. Unu exemplar 25 cr. sau 50 bani.

Nr. 7. Teiu-leganatu. Poveste de Gr. Sim'a alu lui Iónu. Unu exemplaru 8 cr. sau 20 bani.

Nr. 8. Colacaritululu. Obiceiurile tieraniloru romàni la nunta, de Benedict Viciu. Unu exemplaru 16 cr. sau 40 bani.

Nr. 9. Fiic'a a noue mame. Poveste de Silvestru Moldovanu. Unu exemplaru 14 cr. sau 28 bani.

Nr. 10. Povestea lui Ignatu. Poveste de Silvestru Moldovanu. Unu exemplaru 3 cr. sau 6 bani.

Nr. 11. Sfântulu Nicolae. De Matild'a Poni. Unu exemplaru 8 cr. sau 16 bani.

Nr. 12. Inderetniculu. Poveste de Silvestru Moldovanu. Unu exemplaru 8 cr. sau 20 bani.

Nr. 13. Blastemu de mama. Legenda poporala din giurulu Naseudului, de George Cosibuc. Unu exemplaru 8 cr. sau 16 bani.

Nr. 14. Bunic'a de Bojèn'a Nemcová, tradusa din limba boema de Prof. Dr. Urban Iarnik. Unu exemplar 1 fl. sau 3 lei noi.

Nr. 15. Vlad si Catrina. Poveste de Gr. Sim'a alu lui Ión. Unu exemplaru 5 cr. sau 10 bani.

— Bibliograficu. Dela academia au aparutu urmatórele publicatiuni si se afla de vèndiare la librariile Socec et. Comp. in Bucuresci. W. Krafft in Sibiiu.

1. Eudocsiu de Hurmuzachi. „*Fragmente zur Geschichte der Rumänen*“. Tomulu IV. vol. 8° de X si 395 pagine. Cuprindièndu studii asupra starii orientulu Eúropei dupa pacea de Carlovitiu. Pretiulu 6 lei.

2. Fl. Porcius. *Flor'a din fostulu districtu romànescu alu Naseudului in Transilvani'a*. Discursu de receptiune urmatu de respunsulu dlui S. Aurelianu. Volumu in 4° de 140 pagine. Pretiulu 1 leu 50 bani.

3. A. Papadopol-Calimach. *Cuvènt despre espeditia lui Sveatoslavici, principele Novgorodului nordic contr'a Polovtilorulu sau Cumaniloru*. Volumu in 4° de 29 pagine. Pretiulu 40 bani.

4. Ep. Melchisedecu. „*Inscriptiunea dela Manastirea Resboieni, „Judetiulu Nèntiului“*“, comentata. Volumu in 4° de 35 pagine. Pretiulu 50 bani.

5. *Documente privitóre la Istori'a Romaniloru* culesu de Eudocsiu de Hurmuzachi. Volumulu V. partea I. 1650—1699. Cu portretulu lui Gheorghe Stefanu Voevod. Volumu in 4° de XXII si 547 pagine. Pretiulu 40 lei.

6. *Codicele Voronetieanu* cu unu vocabulariu si studiu asupr'a lui de Ioanu alu lui G. Sbir'a. Cu dóue tabele si doue facsimile heliografice. Unu volumu in 4° de VI si 354 pagine. Pretiulu 10 lei.

— Dictionariulu etimologicu romano-latinu, alu societati academice, èlaboratu ca proiectu, tipariu desu pe 184^{1/2}, de còle si Glossariulu de cuvinte straine séu considerate cà straine, stracurate in limb'a nóstra, cà parte integranta a Dictionariului, tiparitu pe 37 de còle, legate in 3 parti 18 fl., bros. 16 fl.

La librariile Wilh. Krafft in Sibiiu, I. Stein in Clusiu si la librari'a N. I. Ciurcu in Brasiovu se afla

— Dictionariu ung.-romanescu, Magyar-román Szotár, compusu de Georgie Baritiu, in partea magiara èlaboratu mai alesu dupa alu lui Ioanu Fogarasi, editiunea a cincea, Brasiovu 1869. Form. 8-vo. 41 còle leg. 3 fl. 50 cr., bros. 3 fl.

— Raporturile prefectiloru Simionu Balintu si I. Axente Severu totu din anulu 1848/9. Pretiulu 40 cr.

Lectur'a unoru episòde istorice, precum sunt acestea, ar fi se nu lipsésca dela familiile romàne cunoscatóre de carte.

Rectificare. In protocolulu adunarei generale din Gherl'a siedinti'a I-a Nr. prot. IX. p. s. este a se ceti in locu de Grigorie Pappu, Gavriilu Pappu, protopopu gr. cath. alu Clujului, cà membru fundatoru.